

תדש תדש
TIŠRI
CHEŠVAN
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Marc Chagall: *Sukot*, 1946.

גמר תתימה טובה

ZASEDÁNÍ RADY FŽO

Vrcholný orgán federace, Rada FŽO se sešla ve středu 21. září na svém letošním třetím zasedání. Na programu jednání bylo celkem sedm bodů:

1/ **Kontrola zápisu** z 22. 6. 2011 – bez připomínek.

2/ Židovská obec Ústí nad Labem

ŽO Ústí se dostala do finančních problémů v důsledku nesplacené půjčky od České spořitelny, která byla použita na neúspěšné podnikání s dalšími společníky (restaurace Sabra v Terezíně). Po úpadku došlo k soudnímu sporu o závazcích, ŽO Ústí u soudu spor prohrála a byl jí předán exekuční výměr. Protože v případě insolvence a zániku některé ŽO přecházejí podle zákona závazky na FŽO a není šance spor soudní cestou vyhrát, zvažila rada všechny tyto skutečnosti a doporučuje, aby se ŽO Ústí poskytl půjčka ve výši dlužné částky.

Usnesení: Rada doporučuje poskytnout ŽO Ústí n. L. půjčku ve výši 1 123 496 Kč. Tuto částku uvolní FŽO z vlastních finančních rezerv, které jsou součástí jejího účetnictví. ŽO Ústí nad Labem budou po udělení této půjčky poskytovány z daru ŽMP pouze prostředky zcela nezbytné pro fungování obce.

Přítomno 28, pro schválení nutno nejméně 15 hlasů. Pro 24, proti 0, zdrželo se 4.

Usnesení bylo přijato.

Dále se rada zabývala nutností přijmout opatření, které by snížilo riziko podobných situací do budoucna.

3/ Rozdělení daru ŽMP

Prezidium navrhlo následující usnesení: Prezidium doporučuje pro rok 2012 z částky 18 304 000 Kč uvolnit jako dar ŽMP 14 210 000 a 4 094 000 ponechat v rezervě. Dále navrhuje následující dělení:

mezi ŽO rozdělit 4 030 000 Kč, rozpočet FŽO 9 180 000 Kč, přidružené organizace 1 mil. Kč celkem. Dále doporučuje přidělit každé ŽO stejný dar ve výši 300 000 Kč s výjimkou ŽO Praha, které se navrhuje 1 530 000, a s výjimkou ŽO Ústí, kde návrh zní 100 000 Kč.

Přítomno: 28, pro schválení nutno nejméně 15 hlasů. pro 25, proti 2, zdrželo se 1.

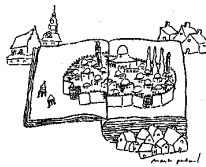
Usnesení bylo přijato.

4/ **Rozpočet na rok 2012** je navržen v celkové výši 181 898 tisíc Kč. Je vyrovnaný, největší položky jsou projekt Revitalizace a další finance, které federací procházejí (platy duchovních, projekty na opravy památek). Rozpočet ústředí se o 40 tisíc snížil. Rozpočet bude k schválení předložen na prosincové schůzi. Přítomní nevznесли k jeho podobě žádné zásadní námítky.

Podrobné informace o čerpání rozpočtu v prvním pololetí roku 2011 vzali členové rady na vědomí.

5/ Návrh zákona o majetkovém narovnání vztahů mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi

Členové rady se seznámili s výsledky práce komise a navrženým řešením, které se skládá z vydávání nemovitostí ve správě Lesů ČR a Pozemkového fondu, z finanční kompenzace nevydaných nemovitostí a z výplat v tzv. pře-

AKTUALITY

chodném období. Celkový finanční přínos z finanční kompenzace a přechodného období představuje pro FŽO v případě schválení zákona 426 249 903 Kč, vyplacených během 30 let.

Usnesení: Rada se seznámila s výsledky jednání komise a s navrženým řešením souhlasí.

Přítomno: 28, pro schválení nutno nejméně 15 hlasů. Pro 28, proti 0, zdrželo se 0.

Usnesení bylo přijato.

6/ Projekt Revitalizace židovských památek

V rámci tohoto bodu seznámil koordinátor projektu Jan Kindermann členy rady s výsledky výběrových řízení, která se zatím uskutečnila.

7/ **Různé** – probány aktuální zprávy a informace.

ŽOP PO ROCE 1945

V Jeruzalémské synagoze v Praze 1 (Jeruzalémská ulice 7) byla otevřena nová stálá výstava nazvaná **Židovská obec v Praze od roku 1945 po dnešek**. Za pomoci unikátních fotografií a dokumentů zachycuje klíčové okamžiky existence pražské židovské obce od konce druhé světové války až do současnosti. Je určena nejen členům židovských obcí, ale všem zájemcům o historii města, jimž doplňuje dosud chybějící část chronologie židovské přítomnosti.

„Průměrný návštěvník expozic věnovaných historii pražských Židů mohl snadno nabyt dojmu, že tato historie skončila vyvrážděním většiny osob označených za neárijce za druhé světové války. Ale tak tomu nebylo,“ říká Martin Šmok, kurátor výstavy. Mnohé informace, získané díky dlouhodobému výzkumu v archívech na třech kontinentech, budou na výstavě zveřejněny vůbec poprvé. Díky spolupráci s Ústavem pro studium totalitních režimů byly například získány i materiály zaznamenávající akce Státní bezpečnosti proti jednotlivým občanům židovského původu i proti židovské obci samotné.

Součástí výstavy je projekce dokumentárního filmu *Židé v Československu* z roku 1947 a záznamu interview s Arjem Kubovym, bývalým izraelským velvyslancem v Praze, ve kterém divákům americké televize na konci roku 1952 vysvětloval situaci Židů za železnou oponou.

Expozici na galerii Jeruzalémské synagogy realizovala Židovská obec Praha za finanční podpory Magistrátu hl. města Prahy a Nadace Židovské

obce v Praze; otevřena je denně kromě sobot a židovských svátků od 11 do 17 hod. (K výstavě se blíže vrátíme v některém z příštích čísel *Rch.*)

VÝZVA ŽO TEPLICE

Židovská obec Teplice se obrací na všechny bývalé občany Československé republiky, kteří žili v chomutovském, lounském, mosteckém, teplickém a žateckém okrese a z různých důvodů opustili svoji bývalou vlast.

Teplická židovská obec připravuje v roce 2014 k 600. výročí příchodu Židů do Teplíc (bývalý název Teplice Šanov) mimo jiné akce i setkání krajanů, které by proběhlo v rámci oslav tohoto výročí. Rádi bychom pozvali všechny, kterým to zdravotní stav dovolí, přivítali je a seznámili je s životem naší obce v současnosti. Prosíme vás tedy o kontakty a mimo toto pozvání máme ještě jednu prosbu. Pokud máte doma fotografie a jakékoli doklady, noviny, časopisy a podobně, rádi bychom, kdybyste je přivezli, případně zaslali jejich kopie, abychom je mohli použít k dokumentaci vašich životů v bývalých Sudetech nebo prvních poválečných letech v ČSR.

Pokud byste měli zájem o život Židovské obce Teplice, najdete informace na web. adrese: www.kehila-teplice.cz. Těšíme se na vaše reakce a děkujeme předem.

Kontakty: Židovská obec Teplice, Lipová ul. 25/333, 41500 Teplice. Telefonní číslo: +420 417 635 073, e-mail.: kehila@volny.cz.

Za Židovskou obec Teplice: *Oldřich Látal*, předseda

SETKÁNÍ VĚŽŮ TEREZÍNSKÉHO GHETTA

Památník Terezín ve spolupráci s Terezínskou iniciativou připravuje u příležitosti 70. výročí počátku deportací z českých zemí setkání bývalých vězňů terezínského ghetta. Akce se bude konat v Terezíně v neděli **16. října** od 10.30 a záštitu nad ní převzal ministr kultury ČR Jiří Besser. Bližší informace podá p. Svobodová na tel. č. 416 782 225, linka 418, nebo na e-mailu svobodova@pamatnik-terezin.cz.

OBSAH

- O návštěvě premiéra P. Nečase v Izraeli 3**
Sidry na tento měsíc 4–5
Já přišel z historie rozhovor s prof. O. D. Kulkou 6–7, 17
Projekt Revitalizace židovských památek 8–9
Zapomenutý cestovatel Jaakov Saphir (II.) 10–11
Ožívování paměti život a dílo Jehudy Bacona 12–13
Arnošt Goldflam: S tatem na procházce 14–15
Soubor v OSN 16
Škola kantorského zpěvu 17
Odvážný ministr ...a další události 18
Izrael: V kleštích izolace 19
Kalendárium 20
Výzvy, zprávy, inzerce 21–23
Zprávy ze světa 24

Počátkem dubna letošního roku přiletěl na oficiální návštěvu České republiky izraelský premiér Benjamin Netanjahu. Byla to vůbec první státní návštěva předsedy izraelského kabinetu v historii. Před ním byli v Praze izraelští prezidenti, předsedové Knese-tu, ministři různých resortů, poslanci a mnozí další političtí představitelé, nikdy ale předseda vlády. Jeho návštěva se však tehdy málem nekonala. Během jednání s německou kancléřkou Angelou Merkelovou dostal totiž zprávu o teroristickém útoku na jihu Izraele, při kterém byl raketou zasažen školní autobus. Chvilí to vypadalo, že se kvůli tomu návštěva Prahy odloží, nakonec však přece jen proběhla, ale s velmi zkráceným programem na necelých 24 hodin.

Diplomatický protokol velí, aby se návštěva jeho českého protějšku konala v obdobném formátu. Proto když nyní, v polovině září, navštívil český premiér Petr Nečas Izrael, nebyl jeho program o mnoho delší. O to byl však nabitější a zajímavější. V jeho delegaci byli tři členové vlády – ministr obrany Alexandr Vondra, ministr průmyslu a obchodu Martin Kocourek a ministr školství Josef Dobeš – několik ministerských náměstků, ředitelé ministerských odborů a další pracovníci českého kabinetu. Převážnou část doprovodu ale tvořili významní členové Česko-izraelské smíšené obchodní komory.

PODPORA ŽIDOVSKÉMU STÁTU

O návštěvě i o tom, že se uskutečnila ve velmi klíčovém období pro Izrael a celý region, referovala česká média poměrně obsáhle. Jen pár dnů před oficiálním podáním palestinské žádosti o uznání autonomních území za stát v OSN se oba premiéři při setkání mezi čtyřma očima, ale i na následné tiskové konferenci, shodli na tom, že jedinou možností, jak vytvořit palestinský stát, je jednání, nikoliv jednostranné kroky. „OSN není fórum, kde bychom mohli očekávat potlesk. V mi-

nulosti často přijalo velmi nepřátelské dokumenty vůči naší zemi,“ řekl Bibi Netanjahu, který pak oznámil – pro mnohé překvapivě – že se rozhodl osobně na Valném shromáždění v New Yorku vystoupit (o jeho proslovu viz na str. 16). Premiér Nečas sice neřekl, jak bude ČR hlasovat, nebylo totiž vůbec jasné, jak bude palestinská delegace svou žádost formulovat, vyjádřil však jednoznačnou podporu izraelskému stanovisku.

(de facto ještě uvnitř expozice, namísto venku před vchodem).

Během návštěvy české delegace byly podepsány některé smlouvy a kontrakty a zejména členové Česko-izraelské obchodní komory – pro některé z nich to byla první návštěva v zemi – si velmi pochvalovali úspěch celé mise. Na slavnostním večeru v hotelu King David pak byly předány výroční ceny, udělované jejich protějškem: Izraelsko-českou obchodní a průmyslovou komorou.

Získala ji mj. společnost OSEM, významný izraelský koncern, produkující zejména potraviny (jeho zakladatel Dan Propper pochází z Teplic),

farmaceutický gigant TEVA, specializující se na výrobu generik, společnost Bird Aerosystems, vyrábějící vojenskou techniku, atd. Večere se za izraelskou stranu zúčastnil i ministr Juli Edelstein, v jehož agendě jsou mj. vztahy s diasporou.

Dalším velkým zážitkem byla pro mnohé, včetně ministra Dobeše a jeho doprovodu, návštěva jeruzalémského Starého Města. Většina členů této části delegace se v místech posvátných pro křesťanství i pro judaismus ocitla poprvé v životě. Mnozí byli uneseni a překvapeni nejen neopakovatelnou atmosférou, ale i fakty a souvislostmi, které se dozvídali ze zasvěceného odborného výkladu, který celou prohlídku doprovázel.

STROMY

Návštěva tedy byla ze všech možných hledisek úspěšná. Premiér Petr Nečas si ve svém programu našel i čas na to, aby v „Lese národů“ zasadil za asistence představitelů Židovského národního fondu KKL (Keren Kajemet Leisrael) olivovník. Je v blízkosti stromu, který tu zasadil před časem český prezident Václav Klaus, a jen o pár metrů dále než strom Angely Merkelové. Ten je oproti všem ostatním – a jsou tu stromy od mnoha premiérů a prezidentů – dvojnásobně veliký a o mnoho košatější. Jak poznamenal jeden z českých ministrů, kteří premiéra doprovázeli: „...Že by to bylo symbolické?“ **TOMÁŠ KRAUS**

KRÁTKÁ, ALE ÚSPĚŠNÁ

Premiér Nečas na státní návštěvě Izraele

Petr Nečas a Alexandr Vondra v Izraeli. Foto archiv.

V JAD VAŠEM A VE STARÉM MĚSTĚ

Česká média pak referovala o návštěvě delegace v Památníku Jad vašem. Dlouhá prohlídka expozic s výborným podrobným výkladem v češtině i závěrečný pietní akt byly ve zpravodajství zcela zastíněny zprávou o skupince demonstrantů, protestujících proti působení Ladislava Bátory na ministerstvu školství. Ve skutečnosti byli demonstranti, respektive demonstrantky, jen čtyři a jejich tři neuměle působící transparenty vyzývaly i k zastavení neonacismu v Česku. Ministr Dobeš, jehož se záležitost Ladislava Bátory nejvíce týká, si malé skupinky málem nevšiml, vycházel totiž z expozice velmi emotivně zasažen, mnozí členové delegace protest považovali za přinejmenším nekorektní. V delegaci pak převážil názor, že jakkoli je věc sama závažná, místo pro takovýto „happening“, jak se údajně vyjádřila jedna z dívek, které akci organizovaly, bylo zvoleno nevhodně

SUKOT

„Když jste sklídili úrodu země a budete od patnáctého dne toho sedmého měsíce slavit Hospodinův sedmidenní svátek, dnem odpočinku je první den a také osmý den je dnem odpočinku.“ (3M 23,39)

Co vlastně symbolizuje suka? Talmud (B. T. Suka 11b) cituje různé názory, jež na téma suka vyslovili rabi Akiva a rabi Eliezer – zda suka připomíná skutečné stany, v nichž Izraelci pobývali v poušti, nebo „oblaka slávy“, jež nás obklopila jako znamení Boží ochrany.

Třetí kniha Mojžíšova, oddíl 23, vyjmenovává všechny svátky hebrejského kalendáře, počínaje šabatem a konče Sukot. 34. verš začíná popisem Sukot: „Od patnáctého dne tohoto sedmého měsíce je sedmidenní Hospodinův svátek přístřešků. První den je svatou událostí, nedělejte žádnou služebnou práci...“ (3M 34, 35)

Text pokračuje a zmiňuje svátek osmého dne shromáždění (Šmini aceret) a pak zdánlivě končí celá kalendářová část slovy: „To jsou ony Hospodinovy svátky...“ (3M 23,37)

Ale v okamžiku, kdy jsme si mysleli, že popis svátků byl úplný, vyprávění se bez vysvětlení vrací k Sukot. Tentokrát však Bible zdůrazňuje vztah svátku k Zemi izraelské a k zemědělskému cyklu: „Když jste sklídili úrodu země a budete od patnáctého dne toho sedmého měsíce slavit Hospodinův sedmidenní svátek, dnem odpočinku je první den a také osmý den je dnem odpočinku.“ (3M 23,39)

Další zajímavý rys tohoto druhého vyprávění je, že poté, co text zopakoval příkaz dodržovat Sukot v rámci zemědělských prací, Bible uvádí další zásadní témata tohoto svátku, včetně příkazu o čtyřech plodech rostlin náležících k Izraeli (citrus, palmová ratolest, vrba a myrta). Opakuje se příkaz obývat stánky, tentokrát se zdůrazněním historického aspektu svátku: „Slavte jej sedm dní v roce jako Hospodinův svátek, slavit jej sedmého měsíce je věčné nařízení pro všechna vaše pokolení! Na sedm dní se ubytujte v přístřešcích, v sukách ať bydlí všichni rození v Jisraeli. Aby se tak vaše pokolení dozvěděla, že já, Hospodin, jsem v sukách ubytoval syny Jisraele při jejich východu ze země Micrajim.“ (3M 23,42–43)

Zdá se, že Bible jasně rozlišuje mezi významem Sukot předtím, než Izraelité vstoupili do Svaté země, a smyslem téhož svátku v době, kdy v Izraeli již žili. Proč vlastně?

Mimo Izrael symbolizovaly chýše naše dočasné útočiště, které jsme používali při

SIDRY PRO TENTO MĚSÍC

Marc Chagall: Svátek stánků, 1916.

putování pouští a v širším smyslu při celém našem předlouhém exilu. Jakmile jsme vstoupili do země a „sklídili její úrodu“, mohli jsme oslavit sklizeň zvláštními požehnáními a rituály, které zahrnují i čtyři druhy, plody v poušti nedostupné. V Zaslíbené zemi nabyla celá zkušenost pobývání v suce vyššího významu. Teď se z jednoduchých, na kolenu zrobených chatrčí staly symboly ochranných křídel Boží přítomnosti, oblaků slávy, jimiž nás Hospodin chránil, abychom mohli naplnit své poslání jeho Jeho vyslanci.

Tento základní rozdíl lze sledovat také poté, co jsme se vrátili z babylonského exilu. Ezra tehdy vyzval, abychom během svátku sedmého měsíce bydleli ve stáncích a abychom na tato obydlí použili „ratolesti z ušlechtilých i planých oliv, z myrt, palem a listnatých stromů“. (Nehemiáš 8,15) V Izraeli je suka vyzvořena z místní vegetace, jejíž zvláštní vůně symbolizuje Boží přístřeší a naplnění Hospodinovy smlouvy. Viděno z této perspektivy jsou Sukot oslavou našeho vstupu do Země zaslíbené.

BEREŠIT

Slovo *hevel* – doslova pára, průsvitný, prchavý opar dechu – je na to, abychom shrnuli intenzivní období židovského roku, jež končí šabatem Berešit, prapodivný výraz.

Ale objevuje se v jomkipurové bohoslužbě, hraje hlavní roli v Koheletovi, textu, který čteme o Sukot, a znovu se objevuje v sidře na tento týden v podobě jména nešťastného syna Adama a Evy. Proč je *hevel* v tomto ročním období tak důležité téma?

Zkusme se zběžně podívat na kontexty, v němž se slovo vyskytuje, abychom zjistili, zda tu je nějaká souvislost. Během závěrečné amidy na Jom kipur vedle sebe liturgie staví dvě naprosto kontrastní charakteristiky smyslu lidské existence. Nejprve se táže: „Co jsme my? Co jest život náš? ... V čem je naše síla a zdatnost? Co máme říci před Tebou, Hospodine, Bože náš a Bože otců našich? Nejsou-li všichni rekové jako nic před Tebou? ... Četné činy jejich jsou nicotné, dnové jejich životů jsou před Tebou marnost (*hevel*). Přednost, kterou má člověk před zvířetem, není ničím (*ajin*), neboť všechno je marnost (*hevel*).“

Příkrý kontrast mezi člověkem, který není víc než dobytec, a člověkem, jenž byl ze všech tvorů vybrán, aby byl obrazem Božím, nás znejišťuje – co je vlastně člověk? Záhadu ještě umocňuje Kohelet a jeho setrvalý refrén: „Marnost nad marnost, všechnen život je marnost.“ Když Adam a Eva pojmenují druhého syna Hevel, je to mluvící jméno, narážka na krátkost jeho života přervaného bratrem Kainem. Hevel/ Abel se neoženil a neměl potomky.

Domnívám se, že pokud pochopíme základní rozdíl mezi životními styly prvních sourozenců, pochopíme i skutečný smysl slova *hevel*. Bible jen stručně představí jejich povolání: „Hevel byl pastýřem stáda a Kain byl zemědělcem“. (1M 4,3) Nejprve je zmíněn Hevel – možná proto, že pastýř, kterého živí vlna a mléko živé ovce, udržuje a opatruje život a ještě mu zbývá spousta času na meditaci s Bohem, laskání se s přírodou a předávání tradic a hodnot další generaci. Totéž lze stěží říci o zemědělci, jehož úmorná práce často využívá zvířecí dřiny, vyčerpává přírodní živiny ze země a jen zřídka ponechává čas na kulturní či náboženské záležitosti.

I když snad byl Hevelův život příliš krátký a prchavý, ovlivnil další generace: Javal (jeho praprasynovec, jehož jméno bylo spjato s Hevelem) „byl předkem všech kočovníků se stany a stádem“ a jeho bratr Juval „byl předkem všech hráčů na loutnu a na píšťalu“ (1M 4,20–21). V obou případech se jedná o zaměstnání ducha, nikoli o pouhé materiální obstarávání obživy. Všechna tři jména (Javal, Juval, Abel/Hevel) jsou navíc spjata se slovem *jovel*, což značí jubilejní rok, milénium, nejvyšší období míru a vykoupení. Je jisté, že Zohar

zakládá své tvrzení, že král David, z něhož se zrodí mesiáš, byl převtělenou duší (*gilgul*) Hevela, právě na této souvislosti. Pozoruhodné je, že i král David býval v mládí pastýřem a také nadaným hudebníkem, který hrál na lyru a skládal žalmy.

Rád bych obraz uzavřel. Bible popisuje, jak Hospodin sebral ze země prach a oživil jej svým dechem či „párou“. Tak vznikl člověk, zvířecí stvoření obdařené Boží jiskrou. Slovo *jovel* znamená také šofar, beraní roh, do něhož člověk fouká svůj dech v symbolické snaze pozvednout a inspirovat zvířecí svět, a hlavně své zvířecí já, Boží věčností. Naše životy mohou být krátké, pomíjivé, podobné páře. Nicméně máme schopnost sdělovat, vydechovat a vyjadřovat Božího ducha, a tak ovlivňovat další generace, aby usilovaly o spásu.

(Z komentářů *rabiho Šlomo Riskina vybrala a přeložila Alice Marxová. Biblické citáty jsou převzaty z překladu rabína E. K. Sidona.)*

Bejt Praha

ve Španělské synagoze
(v jazyce českém, anglickém
a hebrejském)

JOM KIPUR

pátek 7. října v 19.00

KOL NIDREJ

sobota 8. října

ranní bohoslužba – šachrit v 10.00

odpolední bohoslužba – mincha v 16.00

NEILA v 17.20

Havdala šofar

Program Bejt simcha

středa 5. října v 19.00

Přednáška rabinky Johanny Hershenson:
*Minhagim a micvot – zvyky a povinnosti pro
Vysoké svátky* (v Bejt Simcha).

Erev Jom kipur – pátek 7. října 18.00

Kol nidrej v Pinkasově synagoze.

Jom kipur – sobota 8. října 10.30

Šachrit a musaf v Pinkasově synagoze

18.00 mincha, jizkor, neila, havdala

a ukončení půstu.

Přednáška rabinky Johanny Hershenson:
Judaismus pro 21. století (v Bejt Simcha).

středa 12. října od 18 hodin v DSP

Hagibor (Vinohradská 159, Praha 10):

Přivítání svátku Sukot

neděle 16. října od 10.00

Brigáda na Novém libeňském hřbitově v Kobylisích (Davidkova ul.) – sraz u výstupu ze stanice metra C Ládví.

Pravidelné akce

Kabalat šabat každý pátek od 18.00.

Úvod do judaismu každé úterý od 19.45.

Ivrit – hodiny hebrejštiny pro mírně pokročilé a falešné začátečníky každé úterý od 18.30; kurz pro začátečníky ve čtvrtek od 19.00.

BOHOSLUŽBY v pražských synagogách – říjen 2011

Staronová synagoga

1. 10.	sobota	ŠABAT SUVA HAAZINU 5M 32,1–52 hf: Oz 14,2–10; JI 2,15–27 mincha 18.00 hodin konec šabatu	19.30 hodin
2. 10.	neděle	posunutý půst Gedalja	5.27–19.12 hodin
7. 10.	pátek	předvečer Jom kipur – Kol nidrej	18.14 hodin
8. 10.	sobota	JOM KIPUR MAZKIR musaf mincha neila maariv konec půstu a šabatu	8.30 hodin 11.00 hodin 11.30 hodin 16.40 hodin 17.25 hodin 19.00 hodin 19.15 hodin
12. 10.	středa	předvečer Sukot	18.00 hodin
13. 10.	čtvrtek	1. DEN SUKOT mincha maariv	9.00 hodin 18.00 hodin 19.00 hodin
14. 10.	pátek	2. DEN SUKOT mincha, konec svátku a začátek šabatu	9.00 hodin 17.56 hodin
15. 10.	sobota	ŠABAT CHOL HAMOED hf: Ez 38,18–39,16; KOHELET mincha konec šabatu	17.30 hodin 19.00 hodin
19. 10.	středa	předvečer Šmini aceret	17.45 hodin
20. 10.	čtvrtek	ŠMINI ACERET MAZKIR mincha maariv a hakafot	9.00 hodin 11.30 hodin 17.45 hodin 18.45 hodin
21. 10.	pátek	předvečer Simchat tora SIMCHAT TORA hakafot konec svátku a začátek šabatu	18.50 hodin 9.00 hodin 10.15 hodin 17.42 hodin
22. 10.	sobota	BEREŠIT 1M 1,1–6,8 hf: Iz 42,5–43,10 BORCHI NAFŠI mincha konec šabatu	17.15 hodin 18.47 hodin
28. 10.	pátek	1. den Roš chodeš chešvan začátek šabatu	17.29 hodin
29. 10.	sobota	ŠABAT ROŠ CHODEŠ NOACH 1M 6,9–11,32 hf: Iz 66,1–24 mincha konec šabatu	17.00 hodin 18.34 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

HOŠANA RABA ve středu 19. 10. v 8.00 hodin.

Ve všední dny šachrit v 8.30 a mincha ve 14.00 hod. V sobotu mincha od 13.30 hodin.

Jeruzalémská synagoga

7. 10.	pátek	Erev Jom kipur: Kabalat šabat, Kol nidrej a maariv v 18.10 hodin
8. 10.	sobota	JOM KIPUR: šachrit 8.00, Mazkir 11.30, mincha 16.30, maariv 19.00 hodin, konec půstu a šabatu v 19.15 hodin
12. 10.	středa	Erev Sukot – mincha a maariv v 18.00 hodin
13. 10.	čtvrtek	1. den SUKOT: šachrit 9.00, mincha 18.00, maariv 19.00 hodin
14. 10.	pátek	2. den SUKOT: šachrit 9.00, mincha, kabalat šabat, maariv 17.50 hodin
19. 10.	středa	Erev Šemini aceret: mincha a maariv v 17.45 hodin
20. 10.	čtvrtek	ŠEMINI ACERET: šachrit 9.00, mazkir 11.30, mincha a maariv 17.45 hodin
21. 10.	pátek	SIMCHAT TORA: šachrit v 9.00 hodin

V pátek večer se zde, mimo uvedené, bohoslužby nekonají.

Začátek bohoslužeb v sobotu je v 9.00 hodin.

JÁ PŘIŠEL Z HISTORIE

Rozhovor s profesorem Ottou Dovem Kulkou

Profesor historie **OTTO DOV KULKA** (nar. 1933 v Novém Hrozenkově) prošel Terezínem a Osvětimi, zachránil se se svým otcem Erichem Kulkou při evakuaci z Osvětimi v lednu roku 1945. O čtyři roky později odjel do Izraele, žil v kibucu, poté začal studovat filosofii a historii. Od roku 1965 působí na katedře historie Hebrejské univerzity v Jeruzalémě. Věnuje se především historii Židů v době nacionálního socialismu, ale také v období starověku. Je autorem řady publikací, editorem mnoha významných materiálů – především díla Židé v tajných nacistických zprávách o veřejném mínění v Německu v letech 1933 až 1945 (anglicky vyšlo v Yale University Press roku 2010). Je ženatý, má dceru a tři vnuky. Jeho bratr, estetik Tomáš Kulka, vyučuje na Karlově univerzitě v Praze. Prof. Kulka uspořádal v září ve VKC ŽMP vzpomínkový večer ke stému výročí narození svého otce. Při této příležitosti také představil česko-hebrejské vydání publikace o E. Kulkovi, kterou vydaly Hebrejská univerzita v Jeruzalémě a ŽM v Praze.

Pane profesore, jak vzpomínáte na dobu před válkou?

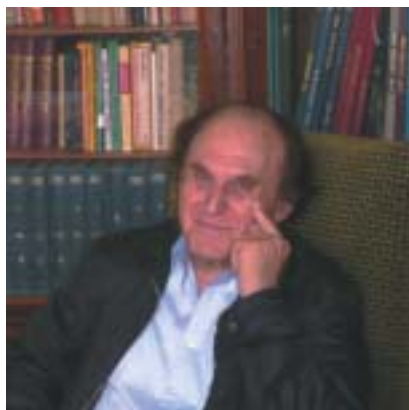
Já se narodil v tom osudném roce 1933 v okrese Vsetín, v městečku Nový Hrozenkov. Židé tu byli průkopníci dřevozpracujícího průmyslu a skláren. Naše rodina vlastnila pilu.

Naši byli spíš asimilovaní, ale vím, že v městečku se konaly o svátcích bohoslužby, rabín přijížděl ze Vsetína. Byli jsme dvojjazyční, žila s námi německá vychovatelka, ale většinou jsme mluvili česky. V roce 1938, po Mnichovu, když Židé byli jakoby zodpovědní za podporování německé kultury a celé to neštěstí Mnichova bylo svalováno na ně, už se nesmělo mluvit německy a vychovatelka byla propuštěna.

Nastoupil jsem ještě do první třídy a jednou týdně přijel pan rabín, učili jsme se s ním divná písmena, hebrejštinu, a to mě moc netáhlo. A tak rodiče řekli, proč bych nezkusil také katolické náboženství, Nový zákon. Já jsem v tom jako židovské dítě plaval, ale zajímalo mě to. A v pátek večer jsme seděli u svíček a barchesu a já vyprávěl, co jsem se dozvěděl z Nového zákona. Všechno to šlo dohromady. Pak jsme se učili různé modlitby, jedna byla německá, druhá byla „Ty, který jsi požehnal pole a dědiny“ a tak dále. Babička ještě házela při pečení chleba kousek do ohně,

jako když se dával desátek na Chrám, ale nebyla už to košer domácnost.

Když mě jako Žida vylili ze školy, začaly mě děti, co se předtím se mnou bavily, pronásledovat jako divou zvěř. Uzavřel jsem se doma a začal jsem hltat rodičovskou knihovnu.

Otto Dov Kulka. Foto J. Daniček, 2011.

Jiné židovské děti v Hrozenkově nebyly?

Byly, ale málo. Až později se všechny židovské rodiny soustředily v našem velickém domě. Před deportacemi takhle znikaly domy, kde bydleli Židé, *Judenhäuser*, náš dům byl ten *Judenhäuser*. Ale celá doba od roku 1939 až do let 1941–1942 pro mě znamenala osamocení, jen dům, zahradu, řeku...

Neplánovali jste emigraci?

Tatínek plánoval emigraci na Nový Zéland, se strýcem Milanem se učili anglicky. Ale nestihli to, zatklí ho moc brzy. Vůbec jsme netušili proč, nevěděli jsme, že převádí československé vojáky přes hranice. Zavřeli i jeho otce, ten pak zemřel v koncentráku.

Prošel jste Terezínem, pak jste byl v Osvětimi. Zachránil vás otec, který vám pomáhal. Byli jste stále spolu?

Z Terezína nás s maminkou poslali v září 1943 do českého rodinného tábora. Táta, který byl v Osvětimi již od roku 1942, se mohl pohybovat po celém lágru, a tam nás objevil. Když se rodinný tábor likvidoval, já se skupinou chlapců jsem přešel tam, kde byl otec. Pak jsme už byli spolu. Neopustil mě, ani když mohl z Osvětimi odejít na podzim 1944 na práci. Zůstal se mnou a společně jsme pak v lednu 1945 utekli z vlaku, který zastavil v Ostravě na nádraží, a skrývali se u přátel na venkově. Bez něj bych nepřežil.

Jaký byl návrat, co vás čekalo?

V květnu, když skončila válka a všechno kvetlo, jsme přišli domů. Pořád jsme čekali, že se nám vrátí maminka. Nevrátila.

Já skočil do druhé třídy gymnázia a ponořil jsem se do všeho, co mi připadalo jako normální život: učení, sportu, atletiky, gymnastiky, chodil jsem do Sokola. Byl jsem vlastenec, zajímaly mě ideje socialismu a komunismu. Hodně jsem četl, prózu, poezii. Ve škole mi to šlo. Protože jsem měl něco na plicích, dostal jsem se v roce 1947 se skupinou židovské mládeže do Švýcarska. Tam jsem se seznámil se sionismem a hned mě to nadchlo.

V Terezíně se o sionismu nemluvalo?

Mluvili o něm jen se staršími dětmi, to byli *chalucim*, já byl mladší. Nás vyučovala paní Katzová, komunistka, ta nám zpívala basem „Volga, Volga, mať rodnaja“ a vyprávěla nám o Stěnkovi Razinovi a o jedné daleké zemi, kde vyřešili všechny sociální problémy a mají elektrifikaci.

Ve Švýcarsku jsem se rozhodl, že se vyštěhuji do Palestiny. Když jsem se pak vrátil domů, přišla únorová revoluce.

To jste se o komunismus už nezajímal?

Ne, to už bylo irelevantní, ze mě se stal sionista. Nový režim jsem nenáviděl. Udělal jsem si mimořádnou maturitu, ještě v roce 1949, a v únoru 1949 jsme se rozloučili s otcem.

Jak to přijal, že odjíte?

On vyvážel do Palestiny dřevo, jezdil tam. Byl tam v době únorového převratu, a i když mu všichni říkali, ať tam zůstane, vrátil se domů a pro mě tam nechal peníze. Jenže já šel do kibucu a tam peníze neexistovaly, tak jsem tátovi řekl, že si je vezmou kamarádi, kteří přijížděli a potřebovali je. Byl rád. Sám žil skromně, ale k ostatním byl ohromně štědrý. Táta moc chtěl, abych studoval chemii a pak pracoval v průmyslu kolem Mrtvého moře. Já mu ale říkal, že studium je buržoazní přežitok, že nejdůležitější je tělesná práce a návrat k půdě...

Proč myslíte, že otec nechtěl také odjet?

Po návratu z Palestiny a znárodnění podniku byl jmenován jeho národním správcem. V září 1948 se mu v druhém manželství narodil Tomáš a nová rodina přesídlila do Prahy. Z protestu proti projevům antisemitismu vystoupil z KSČ. V srdci byl sionistou. Dlouhá léta odejít nemohl a do Izraele emigroval až po sovětské invazi.

Co jste dělal v kibucu?

Pracoval jsem na traktoru, při zavodňová-

ní, dělal jsem všechny zemědělské práce. A po několika letech přišla krize, někdy v roce 1952. Zapsal jsem si tehdy do deníku „stařec devatenáctiletý“. Viděl jsem nadjednou život jinak, tohle náboženství práce mi začalo připadat plytké. Chtěl jsem hledat svou cestu k judaismu. Když jsem měl po válce *bar micva*, něco tehdy v synagoze odříkávali, já jsem také něco odříkal, a bylo to. Ale strašně mi vadilo, že jsem neuměl číst modlitby. A pak, v Izraeli, jsem si uvědomil, že ty modlitby už přečíst dokážu! Šel jsem k tetě do Haify a s ní jsem začal chodit do synagogy, četl jsem nábožensko-filosofické spisy, modlil jsem se v tom ateistickém kibucu. Jenže tohle také ztroskotalo, ve vztahu k náboženství jsem došel do slepé uličky. Ale začal jsem studovat.

Chemii?

Ale ne. Ráno od 4 do 12 jsem pracoval, pak jsem si trochu odpočinul a jel na motocyklu do Haify, kde byla pobočka Hebrejské univerzity. Studoval jsem judaismus, starověkou historii a *midrašim*. Po dvou letech jsem požádal kibuc, aby mi dali rok volno na studia do Jeruzaléma. Dali mi ho a v Jeruzalémě jsem začal s filosofií. Studoval jsem také u Huga Bergmanna, pražského rodáka. Bergmann mívával na *mocaj šabat*, na konec šabatu, otevřený dům, každý byl vítán. Scházeli jsme se tam, bylo to moc pěkné. Z filosofie jsem přešel dost rychle na starověkou historii, současně jsme ale studovali i středověk a novověk.

Ve starověké historii jsem srovnával pojem predestinace u esejců a u sekty od Mrtvého moře, jejich společenský řád a pacifistický a apokalyptický mesianismus. Hodně mě ovlivnil můj učitel, také spojený s Prahou, profesor David Flusser. Ohromně humorný člověk a kolik uměl jazyků! Šíleně miloval češtinu, když s někým mohl mluvit, byl na vrcholu blaha. Říkal: „Řekněte mi ještě jeden jazyk, ve kterém je slovo jako ochechule!“

Zajímal mě i raný novověk a napsal jsem velkou práci o Maharalovi. Pojednává i o tehdy zdánlivě nevysvětlitelných paralelách k učení Jana Amose Komenského (Maharal zemřel, když Komenskému bylo sedmnáct let). Poprvé jsem ho studoval jinak než pouze v rámci židovských pramenů, a sice v historickém kontextu. Prostudoval jsem Maharalovo prostředí: 20 let byl zemským rabinem na Moravě se sídlem v Mikulově a tehdy byla důležitá centra učení Jednoty bratrské v Ivančicích a v Kralicích nedaleko Mikulova. Komenský byl poslední biskup Jednoty bratrské. Jan Blahoslav a jiní učitelé Komenského, kteří

překládali Bibli kralickou, byli Maharalovi vrstevníci. U Maharala jsou zaznamenány rozhovory s křesťany. Srovnával jsem ideje těchto dvou myslitelů týkající se výchovy a národnostní otázky v historickém kontextu jejich doby: jsou si velmi podobné.

A jaký byl váš život mimo studium?

V kibucu jsem byl úplně apolitický, jen občas jsem četl noviny, hlavním úkolem bylo vytvořit nového člověka, novou společnost, vrátit se k půdě, sociální spravedlnost, tím jsme opravdu žili. Něčemu z toho jsem zůstal věrný, třeba myšlenka, že je nutná sociální spravedlnost.

V letech 1952–1954 jsem byl na vojně, což jsem dost nesnášel. Naštěstí jsem tam mohl být s lidmi z našeho kibucu. Byl jsem v pěchotě a v letectvu.

Bojoval jste?

Přímé boje jsem vždycky nějak zmeškal. Když se schylovalo k válce na Sinaji, byl jsem v kurzu na šifrování zpráv. V roce 1967 jsme byli nachystaní v Negevu; Dajan tehdy udělal manévr, že stahuje jednotky, že se nechystá k válce, a já byl mezi těmi staženými. Přijel jsem do Jeruzaléma a najednou vypukla válka. Honem honem jsem vyrazil na stop, abych se vrátil ke své jednotce, ale když jsem tam dojel, už byli pryč. Ale během jomkipurové války jsem byl na Golanech, už jako záložník, měli jsme za úkol varovat proti nízké letícím letadlům. Hledali jsme pak naše sestřelené letce a nacházeli většinou syrské vojáky, mladé kluky, tak jak je zastihla smrt. To byl dost otřesný pohled. Jejich zajatci sbírali ostatky svých mrtvých, aby je pochováli. Žádný válečný hrdina jsem nebyl.

Jaká další historická témata jste zpracovával?

Téma pražské židovské obce v 18. století a pak mi americká Společnost pro dějiny československých Židů někdy v roce 1962 nabídla, abych napsal kapitolu o českých zemích a šoa. Napsal jsem kapitolu „Mnichov a židovská otázka v Druhé republice“, publikoval jsem to i hebrejsky a můj profesor tenhle text uznal jako magisterskou práci. A už jsem byl ponořený do tématu.

Ještě předtím jsem publikoval studii o Richardu Wagnerovi. Poprvé jsem v ní razil pojem sekulární mesianistický antisemitismus. Že wagnerovský antisemitismus byl první svého druhu: byl revoluční (Wagner sám bojoval počátkem roku 1849 na barikádách), hlásal obrodu tvůrčího umění, novou společnost a vykoupění. Tvrdil, že židovský duch ohlodává společnost, že nutnou podmínkou obrody je

osvobodit se od něj a současně to bude i vykoupění pro věčného Žida, který nemůže zemřít a nemůže žít normálním kreativním životem, je to parazitující síla. Toto vykoupění, jediné možné vykoupění, je *Untergang*, zánik. Jak myslel ten zánik, když nejen zavrhoval možnost asimilace rasově cizího elementu, ale v pokusu o ni viděl dokonce krajní nebezpečí, těžko říct. Ale Hitler to domyslel za něj.

Co si myslíte o tom, aby se Wagnerovy skladby hrály v Izraeli?

Osobně nemám Wagnerovu hudbu ve zvláštní oblibě. Ale když jsem pracoval na jeho spisech a měl jsem náhodou příležitost navštívit Bayreuth a poslechnout si celého *Parsifala* – vydržel jsem to. Principiálně nejsem pro všeobecný bojkot Wagnerovy hudby v Izraeli. Ale rozhodnutí Izraelské filharmonie z roku 1938 po pogromu tzv. křišťálové noci na podnět jejího dirigenta Toskaniniho (italského antifašisty, který miloval Verdiho a nesnášel Wagnera) se stalo během let jakýmsi symbolem postoje izraelské veřejnosti. Symbolem odporu proti kultu, s nímž se tehdy ztotožňoval Hitler. Snad posledním symbolem nezapomínání tohoto ražení. Neodsuzuji jej. Ostatně – nedávno hrál Izraelský komorní orchestr v Bayreuthu Wagnera a izraelská veřejnost to téměř nekomentovala.

S obdobím šoa jste pak pokračoval?

Jako doktorskou práci jsem se rozhodl, že zpracuji vývoj v roce 1938 v Rakousku, v Německu a v Československu. Dostal jsem stipendium do Německa. Jakmile jsem se pustil do výzkumu, porozuměl jsem, že problém není v roce 1938, ale v roce 1933 a před ním. A pak, že problémem nebylo Rakousko nebo Čechy, ale Německo. V německých archivech jsem objevil tajné zprávy, které psali pro interní informaci režimu referenti ve službách měst, SS a gestapa, a to na úrovni okresů, obvodů a místních úřadoven. Ti zpravodajové měli zaznamenávat nálady obyvatel a psát o všem, o čem spolu lidé mluvili – na ulicích, ve školách, na univerzitách, v úřadech, v podnicích i v rodinách. Tyhle zprávy jsem našel jak v archivech ve východní části Berlína, tak v západní, a já byl jediný, kdo to mohl dát dohromady. Systematicky se jim nikdo nevěnoval, a přitom to byl tak cenný zdroj informací!

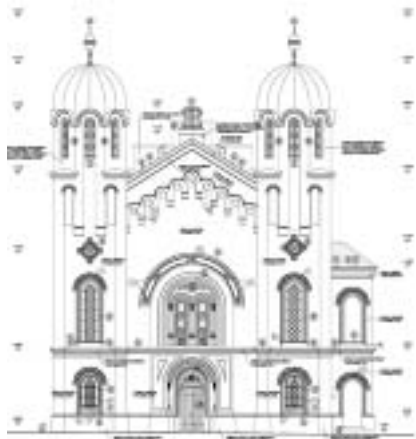
Mohl jste jet do východního Německa?

Psal se rok 1964/65, táta mě v Praze uvedl k lidem z univerzity a akademie věd a ti mi dali doporučení pro soudruhy v NDR, (pokračování na str. 17)

SYNAGOGY, RABÍNSKÉ DOMY...

O současném stavu projektu Revitalizace židovských památek

V roce 2006 se Federace ŽO (v úzké spolupráci s ŽO v Praze) rozhodla zahájit proces, směřující k podání žádosti o přiznání dotace na projekt *Revitalizace*

Synagoga v Krnově.

ce židovských památek v ČR v rámci integrovaného operačního programu, vypracovaného MK ČR. Nejprve byly vybrány nejvhodnější lokality a objekty podle jejich památkové a historické hodnoty a témata budoucích stálých expozic. Volba padla na 15 objektů v deseti lokalitách v Čechách (Plzeň, Břežnice, Brandýs, Ústěck, Jičín, Nová Cerekev a Polná), na Moravě a ve Slezsku (Mikulov, Boskovice a Krnov). Většinou se jedná o synagogy, ve výběru jsou ale také budovy židovských škol a rabínských či obecních domů, které poskytnou prostory a zázemí pro provoz těchto památek jako židovských kulturních regionálních center.

Na počátku dubna 2010 byl zpracovaný projekt Revitalizace židovských památek schválen a představen oficiálně na setkání zástupců MK, FŽO a celého týmu spolupracovníků na zámku v Jičíně. FŽO byla na realizaci projektu v období 2010–2013 udělena dotace ve výši 279 682 893 Kč, v rozhodující části pocházející z prostředků EU.

Pro řídicí tým spolupracovníků a odborníků (PŽO, FŽO, ŽMP, památková péče, architekti, restaurátoři) pak nastalo období intenzivní činnosti, při níž se soustředil na dva hlavní úkoly: a) na stavebně-historický průzkum a vyhodnocení hlavních úkolů obnovy památek, b) na spolupráci s týmem libretistů a scenáristů, restaurátorů a historiků, kteří zpracovávali témata budoucích stálých expozic.

PROJEKTOVÁ DOKUMENTACE OBNOVY

V červenci 2010 mohla být konečně vyhlášena veřejná soutěž na zpracování projektové dokumentace stavebně památkové obnovy všech objektů. Zakázku získal projekční ateliér arch. Jana Soukupa z Plzně, který se v minulosti podílel na rekonstrukci Velké synagogy v Plzni, obnově a dostavbě kláštera Nový Dvůr, rekonstrukci jízdrny ve Světicích u Tachova, na rozsáhlé úpravě historického náměstí Republiky v Plzni a dalších významných projektech. K dokončení již rozpracovaných projektů přizval Jan Soukup dva další architekty: Petra Frantu (objekt bývalé židovské školy a synagogy v Jičíně a rabínský dům se synagogy v Polně) a ing. Lubomíra Gregoru (synagogy v Horní Cerekvě a v Břežnici).

Termíny projektů pro stavební povolení i pro samotný prováděcí projekt byly vzhledem k počtu objektů a náročnosti zpracování velmi krátké. Proto urychleně proběhly společné prohlídky všech památek a diskuse o navrhovaných řešeních s týmem architektů vedeným arch. Soukupem. Výsledkem byl vznik kvalitní projektové dokumentace, při jejíž tvorbě byly součinností projektového týmu a přizvaných odborníků značně upřesněny původní záměry a navrženo jejich optimální řešení.

LIBRETA A SCÉNÁŘE

V květnu 2011 se uskutečnilo výběrové řízení na expertní podporu zpracování libret a scénářů ke stálým expozicím, které vyhrál LN-Design, s. r. o., známý řadou úspěšných muzejních expozic. Bezprostředně nato probíhalo jednání s jednotlivými scenáristy a upřesňování záměrů, zejména pokud jde o rozvrh a vybavení jednotlivých interiérů a expozic; autoři měli také možnost si prohlédnout konkrétní objekty. Díky tomu bylo možné přistoupit k vypracování podrobných libret na jednotlivé expozice (do konce června 2011) a následně do počátku srpna 2011 i k vypracování prvních verzí scénářů expozic ve všech 10 objektech. Během srpna a září 2011 byly znovu navštíveny jednotlivé památkové objekty a se scenáristy dále upřesněn nejvhodnější způsob uspořádání a realizace expozic.

STAVEBNÍ REALIZACE

Na základě projektové dokumentace mohla být vyhlášena a v září 2011 vyhodnocena zřejmě nejdůležitější veřejná soutěž v rámci projektu vůbec – výběrové řízení na zhotovitele stavby. Stanovená kritéria přidělila nejvíce bodů, a tedy první místo firmě Gema Art Group, a. s., která se od počátku letošního října ujme nelehkého úkolu zkoordinovat stavební činnost v deseti lokalitách, rozestých po celé ČR tak, aby do konce června 2013 předala zkolaudované objekty FŽO: v září téhož roku by se měly otevřít stálé expozice a měla by být zahájena činnost vzdělávacích center židovské kultury. Stejně jako v případě projekčního ateliéru Soukup, jedná se i zde o firmu, která má dlouhodobé zkušenosti s rekonstrukcí a restaurováním významných památek. V posledních letech pracovala například na rekonstrukci Kolowratského a Malého Fürstenberského paláce v Praze, na rozsáhlých stavebních a restaurátorských úpravách chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře, rekonstrukci pražské Bílkovy vily nebo restaurování slavného Filosofického sálu Strahovského kláštera. Dá se tedy očekávat, že i v případě revitalizace židovských památek odvede dobrou práci, založenou na dlouholetých zkušenostech se záchranou a obnovou cenných objektů.

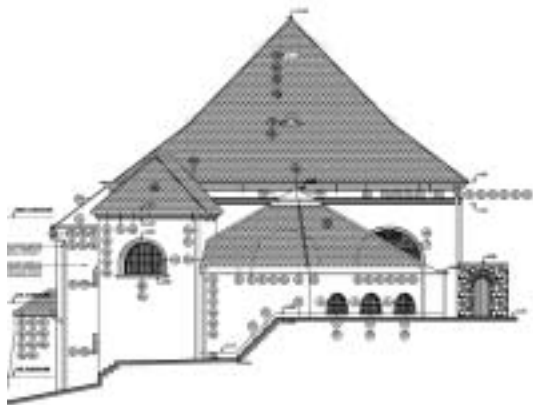

Rabínský dům v Ústěcku.

VÝBĚR OBJEKTŮ A EXPOZIC

Při výběru jednotlivých lokalit a objektů pro projekt revitalizace hrály roli nejrůznější ohledy a praktické zřetele. V první řadě byla do projektu zařazena místa, kde ŽOP resp. FŽO nějaký židovský památkový objekt vlastní a kde již začala pracovat na jeho obnově. Mnohé z těchto projektů se však ukázaly náročnější a nebyly z důvodů omezených finančních prostředků

dosud dovedeny ke zdárnému konci. To je případ např. synagogy v Březnici a Nové Cerekvi či rabínských domů v Ústěku a Polné. Další objekty byly vybrány z restituovaných objektů ostatních židovských obcí v ČR, přičemž byl brán především zřetel na historický význam a památkovou hodnotu samotných staveb. Z těchto důvodů byly do projektu revitalizace zařazeny synagogy v Mikulově, Brandýse, Plzni a Krnově, stejně jako židovská škola v Ji-

Synagoga v Mikulově.

čině a rabínský dům v Boskovicích. Svou roli hrálo i rozmístění jednotlivých lokalit v regionech – přednost měly místa a objekty, kde jsou nejlepší podmínky pro jejich budoucí využití jako regionálních center židovské kultury.

Každému z vybraných objektů bylo přiděleno jedno z hlavních témat z oblasti židovské kultury a historie, které bude naplnit zdejší stálé expozice. Témata všech těchto expozic by měla poskytnout návštěvníkům ucelený přehled o židovské historii a kultuře a to nejen v českých zemích. Témata stálých expozic jsou věnována převážně duchovní kultuře, náboženské tradici, vzdělání nebo literatuře (*Judaismus a jeho prameny, Židovské tradice a zvyky, Tradiční židovská vzdělanost, Maharal a židovská vzdělanost na Moravě, Židovské školství, Židovští spisovatelé, dramatici a novináři*), ale také antisemitismu (*Hilsneriáda a antisemitismus – v Polné*) či židovské materiální kultuře a účasti Židů na hospodářském rozvoji regionu (*Židovská ghetta a čtvrti, Architektura synagog, Židovští průmyslníci a vynálezci*). Vedle hlavního tématu budou stálé expozice věnovány také historii místních židovských obcí, jejich rodákům a židovským památkám regionu.

NEJSTARŠÍ A NEJCENNĚJŠÍ PAMÁTKY

Nepochybně nejstarší a architektonicky i historicky nejvýznamnější památkou za-

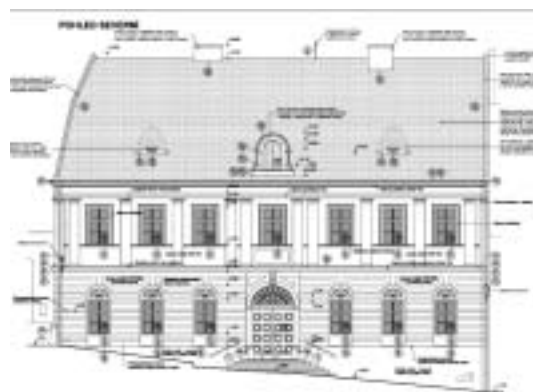
řazenou do programu revitalizace je Stará synagoga v Mikulově (Altschul), zvaná též Horní, Velká či Dómská, která byla zbudována údajně již v roce 1550. Téměř čtvercový sál (11,5 x 10 m) obepínají ze severní a západní strany předsíní a přisálí v přízemí s pozdějšími ženskými galeriemi v patře. V letech 1688/89 byla další ženská modlitebna přistavěna při jižní straně budovy. Při obnově synagogy v letech 1719–1723 v ní bylo pod vlivem ha-

lišských synagog uplatněno originální řešení: nad hlavním sálem byly na pandantivech vyneseny čtyři kupole (výška 9,8 m), sklenuté do klenebních pasů a čtyřsloupového baldachýnu bimy uprostřed. Kopule, klenební pasy a pandantivy byly zdobeny štuky s páskovou ornamentikou a rostlinným dekorem a hebrejskými texty v kartuších; vrcholně barokní svatostánek vytvořil známý dietrichsteinský barokní sochař Ignác Lengelacher. Hlavní mikulovské synagoze se tak dostalo výzdoby, která zdůrazňovala její výjimečné postavení mezi všemi moravskými židovskými obcemi.

Po obsazení Mikulova na podzim 1938 bylo zařízení synagogy zničeno, po válce sloužila jako skladiště. Při nešťastné rekonstrukci synagogy v letech 1977–1989 byla zcela nevhodně přestavěna ženská modlitebna (na jejímž místě byly zřízeny toalety) a vnější schodiště synagogy, cenný barokní svatostánek byl osekán a odstraněny byly i hebrejské nápisy v kopolích. Hlavním úkolem památkové rehabilitace poničené stavby bude především obnova jejího interiéru: rekonstrukce strženého svatostánku, který byl vždy těžištěm celého prostoru, restaurace původní štukové a malířské výzdoby kopolí a kleneb, obnova hebrejských nápisů, rekonstrukce původní podoby ženské modlitebny a vnějšího schodiště na ženskou galerii; interiér bude vybaven původními lavicemi (resp. jejich replikami) a kopie mi starých lustrů a sviců. Jedinečný interiér hlavního sálu bude sloužit k pořádání kulturních programů a koncertů. Stálá expozice, věnovaná především životu a dílu rabiho Jehudy Löwa ben Becalel (1525–1609) a rabínským osobnostem, které v Mikulově a na Moravě žily a pů-

sobily, bude umístěna na prostorné galerii synagogy. Historii místní židovské obce a památkám Židovského Města v Mikulově bude věnována část přízemí synagogy a především expozice ve Fleischerově obřadní síni na mikulovském hřbitově. Mikulov jako hlavní historické centrum moravského Židovstva a turistické středisko jižní Moravy slibuje dlouhodobě vysokou návštěvnost a zájem domácích i zahraničních návštěvníků.

Druhou nejvýznamnější moravskou lokalitu v projektu revitalizace představují Boskovice, kde se zachovala vedle Třebíče a Mikulova nejrozsáhlejší židovská čtvrť u nás. Do projektu byla zařazena zdejší židovská škola, položená na hlavní Bílkově ulici, v níž původně bývala kancelář, zasedací sál a byt rabína a také pekárna pro celé ghetto. Mohutná budova poskytuje ve dvou podlažích snad nejrozsáhlejší vnitřní prostory pro budoucí expozici. V přízemí bude vedle návštěvníckého centra adaptován velký přednáškový sál (s možností konání krátkodobých výstav), zatímco tři velké místnosti v patře jsou určeny pro rozsáhlou expozici věnovanou židovským historickým sídlištím – ghettům, čtvrtím a ulicím, jejich typům a nejvýznamnějším příkladům včetně modelů a starých plánů. Výstava zabývající se historií a topografií samotného boskovického ghetta bude umístěna v prostorách hlavního sálu Velké synagogy, která patří k nejvýznamnějším židov-

Židovská škola (obecní dům) v Boskovicích.

ským památkám v celé republice. Obnovená židovská škola by měla poskytnout nejen místo rozsáhlé expozici i většinu kulturních akcí, ale také tvořit patřičné zázemí pro návštěvníky zdejšího populárního židovského festivalu.

ARNO PAŘÍK, JIRÍ DANÍČEK

(Dokončení v příštím čísle. Jako ilustrace jsou použity pohledy a řezy z projektové dokumentace pro Revitalizaci židovských památek.)

SAFÍROVÝ KÁMEN

Zapomenutý cestovatel Jaakov Saphir (2. díl)

Vyslance jeruzalémské obce Jaakova Saphira (1822–1886) jsme v minulém díle opustili v Adenu, kde strávil nějaký čas v místní židovské komunitě. Povšiml si podobnosti některých místních zvyků s arabskými obyčeji (II:29), a především popsal nejstarší a již nepoužívaný židovský hřbitov, zvaný *meara ješana* – stará

jeskyně. Pokusil se odkrýt zapadlé náhrobky, a dokonce opsal texty nejstarších z nich (II:10). Poukázal také na skutečnost, že do Adenu jakožto centra dálkového obchodu přicházely mimo jiné i tištěné hebrejské knihy, pod jejichž vlivem se ztrácela specifika místních zvyků, jež byly jinak v méně frekventovaných částech Jemenu dosud zachovány. Saphir si všiml i proměn souvisejících s dobovými politickými vlivy, i když zde zůstával ponejvíce na rovině každodenního života: *Řada Židů si mi stěžovala na svou chudobu. A když jsem se porozhlédl, skutečně byli v zuboženém stavu: hladoví a žízniví, skoro nazí a bosí, domy zcela prázdné, bída se ozývala ze všech čtyř rohů, což jsem nepozoroval ani ve vnitrozemí Jemenu. Řekli mi, že svoboda, které se jim dostalo s příchodem „Edumejců“, jak nazývají všechny evropské vlády, nemůže nijak vyvážit nesmírnou drahotu a nové výdaje. Dříve, když byli pod vládou arabských vládců, nebylo na ně uvaleno tak těžké jho.* (II:30)

V Adenu se Saphir poprvé setkal s komunitou indických Židů zvanou Bnej Jisrael. Její členové pocházeli z Bombaje a pracovali pro britskou armádu jako písaři a úředníci. Jak bylo Saphirovým zvykem, navázal kontakty rovněž se členy této menšiny, se kterou se původní jemenští Židé nestýkali. (II:31)

POSTŘÍŽINY V BOMBAJI

Po osmidenní cestě parníkem Saphir dorazil do Bombaje: *Místní jazyk jsem vůbec neznal a v dohledu nebyl nikdo, s kým bych se mohl dorozumět. Jakmile jsem však stanul na břehu u stanoviště kočárů, poznali, že jsem Žid, a dovezli mne do synagogy. Správce mi otevřel malou místnost po straně ženské lodi, vyhrazenou pro vzácné návštěvníky. Řekl jsem mu totiž, že jsem jeruzalémský vyslanec. Dokonce mi přinesl z domova jídlo, abych se občerstvil.* (II:35) V Bombaji se Saphir dostal do blízkosti prominentní židovské rodiny Sassonů a popisuje jejich propojení s britskou vládou. Navzdory jazykové bariéře se Saphir s pomocí tlumočnicka pokusil zjistit základní informace o původu jednotlivých židovských obcí, jejich ústních tradicích, zvycích a případných rozdílech ve věrouce. Konstatoval, že členové bombajské obce Bnej Jisrael, ve které byl hostem, sice v mnoha ohledech zachovávají židovské zvyklosti, ale v některých sférách se radikálně odchylují – neznali například svatební a rozvodové smlouvy ani svatební obřad pod baldachýnem, nedodržovali zákony o levirátních sňatcích a k očišťování po menstruaci nepoužívali rituální lázně. (II:46) Saphir také zaznamenal zajímavý místní rituál prvního stříhání chlapců: *Nestříhají svým synům vlasy až do věku čtyř nebo pěti let. V den prvního stříhání uspořádají slavnostní hostinu, podobně jako když se koná obřizka. Chlapce, který je poprvé stříhán, oblečou do slavnostních a zdobených šatů. Sbor zpěváků doprovázejí hrou na bubínky, smyčcové nástroje a flétny. Chlapce vysadí na ozdoběného koně a za ním jedou na koních a na vozech další chlapci. Takto jej vedou ulicemi města až do synagogy, kde mu oholí celou hlavu. Nikdo*

z jeho známých si nenechá ujít čest ustříhnout kousek z jeho vlasů. Vlasy vyvažují stříbrem nebo zlatem podle svých možností a odpovídající finanční částku věnují na dobročinný fond synagogy nebo přímo chudým. (II:47) Saphir se dobře zorientoval v místní politické situaci a správně určil důvody prosperity komunity Bnej Jisrael v jejich loajalitě k britské vládě, s níž spolupracovali navzdory odporu a povstáním místního hindského i muslimského obyvatelstva. (II:48)

Saphir plánoval pokračovat do Kalkaty, avšak nedostávalo se mu peněz na parník. Strávil proto raději zimu v Bombaji, než mu jaře příznivý vítr dovolil odcestovat lacinější plachetní lodí do Kóčínu, kde sídlila nejstarší židovská obec v Indii. Saphir popsal složení obce, dělící se na tzv. Bílé a Černé Židy, a podrobně zaznamenal různé ústní tradice, včetně poezie, recitované během rituálu obřizky a v průběhu svateb. Místní Židé vybavili Saphira doporučujícími dopisy pro muslimské kapitány obchodních lodí, na jedné z nichž se dostal do Kalkaty. V popise zdejší židovské obce zaujme poznámka, že většina Židů se zabývala vývozem opia do Číny. (II:100)

MEZI ZLATOKOPY

Po kratších pobytech v Rangúnu, Singapuru a Batávii se Saphir dostal na malém dvojstěžníku do australského

Bombaj – dobová pohlednice z konce 19. století.

Sydney. Na dlouhou plavbu se musel jako zbožný Žid, dodržující jídelní předpisy, dobře připravit: *Zajistil jsem si stravu na padesát dní, přestože mne ujistili, že plavba nepotrvá déle než čtyřicet dní. Čtenář jistě pochopí, že jsem si nevzal maso, víno a pochoutky, ale jen suchý chléb – biscuit, solené*

ryby – sardinky, kávu, cukr, máslo, rýži, alkohol na mytí a dobrý arak pro potěchu duše. Také nádobí na vaření, zelené a ještě nezralé banány, které by bylo možné poté, co dozrají, uvařit. (II:129) V Austrálii a na Novém Zélandu pobyl celkem patnáct měsíců, přesto je tato část cestopisu v porovnání s kapitoly věnovanými Asii stručnější. Za zmínku stojí, že Saphir se dostal nejen do Sydney a Melbourne, ale také do vnitrozemí

Židé z Kóčinu, foto z roku 1903.

mí Victorie, kde se v té době rozvíjela těžba zlata. Saphir se zastavil v Ballaratu a v Sandhurstu (Bendigo). (II:139) Pokračoval na Nový Zéland, kde navštívil čerstvě založené město Dunedin v regionu Otago jen necelé dva roky po objevu naleziště v tzv. Gabrielově rokli (Gabriel's Gully, květen 1861) a mohl konstatovat, že mezi zlatokopy, které sem přivedla zlatá horečka z Austrálie i z Evropy, *zaslechli cinkání zlata i někteří Židé*. (II:141) Protože však malíká obec chudých zlatokopů nedávala Saphirovi naději na získání příspěvků, vrátil se do Melbourne a 4. února roku 1862 se vydal na zpáteční cestu do Jeruzaléma: *Jel jsem velkým britským parníkem a cestu jsem si zaplatil až do Adenu. Tato plavba pro mne byla spíše odpočinkem. Moře bylo tiché a klidné, nebe čisté a voda průzračná. Loď plula přímo a všichni cestující byli zámožní Angličané, vracející se šťastní a spokojení do své rodné země. Byl jsem zde jediný Žid, a tak jsem odpočíval na své posteli ve čtyřlůžkové kajutě nebo seděl sám na dolní palubě lodi s malou knížkou v ruce a o nikoho jsem se nestaral. Také v čase jídla, kdy se na signál zvonu všichni seběhli k velkému stolu v jídelně a před sebou měli maso, víno a různé lahůdky, seděl jsem na konci stolu se zahalenou hlavou a jedl jen to,*

co jsem směl. [...] První den, kdy jsme takto zasedli k jídlu, byl pátek. Když si muž, který seděl vedle mne, všiml, že nemám mísu s masem, zdvořile mi nabídl, abych si vzal s ním. Řekl jsem: „Děkuji vám, ale toto jídlo patří vám.“ Jeho soused mu pošeptal: „Je to zbožný křesťan, který v pátek nejí maso, jak je nám přikázáno.“ Odvětil jsem: „Nemohl bych tohle maso ani v neděli, jsem totiž Žid.“ Okolo sedící se podivili, jak může někdo cestovat tak dlouho lodí a vůbec nejíst maso nebo polévku. A hleděli na mne s lítostí a bez pohoršení. (II:144–145)

Saphirův parník se zastavil jen krátce na Srí Lance a z Adenu pak pokračoval Saphir francouzskou lodí do Egypta, odkud se přeplavil do přístavu Jaffo v Palestině. Zbytek života strávil Saphir v Jeruzalémě, kde zemřel roku 1886.

ZÁHADA SAPHIROVA ZÁPISNÍKU

Čtenář si možná během našeho listování Saphirovým cestopisem povšiml zarážejícího detailu: autor se nikde nezmiňuje o vlastním důvodu cesty, jímž bylo vybírání příspěvků pro zbožné jeruzalémské Židy. Důvody tohoto opomenutí v sobě patrně skrýval Saphirův zápisník – *pinkas ha-šlichut* (záznamník vyslance) neboli *šnorbuch* (žebrácká knížka). Historik Raymond Apple, který se Saphirem zabýval v 60. letech 20. století, tvrdil, že Saphirův zápisník se nacházel v držení židovského aktivisty, knihkupce a bibliofila Jacoba Sarny (otec biblisty Nachuma M. Sarny). Z jeho sbírky se měl dostat do centrálního archivu World Zionist Organization v Jeruzalémě, který však o jeho umístění nic neví, a je tedy třeba jej prozatím považovat za ztracený.

Saphirův cestopis je v kontextu hebrejské literatury 19. století zcela ojedinělý, a zasloužil by si proto větší pozornost. Je škoda, že do dnešního dne neexistuje ani částečný překlad do žádného evropského jazyka.

PAVEL SLÁDEK

NOVÉ KNIHY

Joseph Roth FILIÁLKA PEKLA NA ZEMI

(Spisy z emigrace)
Filiálkou pekla na zemi nazval rakouský spisovatel a berlínský žurnalista Joseph Roth (1894–1939), který odešel v roce 1933 do exilu v Paříži, nacistickou třetí říši. Výbor z Rothových dopisů Stefanu Zweigovi, nezveřejněných rukopisů a zejména článků, jež vycházely v pařížských novinách (ale i pražských: *Prager Mittag*, *Die Wahrheit*) v letech 1933 až 1939, jasně pojmenovává současnou situaci a jasně předpovídá budoucí vývoj. „Jakákoliv naděje je nesmyslná. Tahle ‚národní obnova‘ kráčí až k naprostému šílenství,“ napsal např. již 6. dubna 1933 v dopise Stefanu Zweigovi.

Jako protiváhu antisemitské, antikřesťanské a protikulturní politiky nacistů klade Roth jména a díla svých předchůdců a současníků – německy píšících spisovatelů evropského ducha od Petera Altenberga přes bratry Manny až po Stefana Zweiga.

Vydalo nakl. Academia v Praze roku 2011. Edičně připravil Helmut Peschina, z německého originálu přeložil Ondřej Sekal; 230 stran, doporučená cena: 350 Kč.

J. D. Salinger DEVĚT POVÍDEK/ NINE STORIES

Bilingvní vydání mistrných povídek klasika moderní americké literatury, které, byť vyšly poprvé již v roce 1953, dodnes neztratily na aktuálnosti a půvabu. Podobně jako v ostatních knihách J. D. Salingera (*Kdo chytá v žitě; Vzhůru, tesaři, do výše střechu zvedněte; Seymour: Úvod a Franzy a Zooey*) je hlavním tématem střet světa dospělých a dospívajících.

Vydalo nakl. Argo v Praze roku 2011. Z angličtiny přeložili Luba a Rudolf Pellaroví; 312 stran, dop. cena 278 Kč.

Frederick Morton ROTHSCHILDOVÉ

Portrét jedné dynastie
Historie rodu Rothschildů, od šedesátých let stále jedna ze základních svého druhu, byla autorem pro toto vydání aktualizována. V živém podání se představí jednotlivé osobnosti z různých větví slavného rodu. Jsou tu připomenuty události světových dějin, na nichž měli Rothschildové podíl (mimo jiné porážka Napoleona u Waterloo či stavba Suezského průplavu), a vyvrácejí mnohé konspirační teorie spjaté s vlivem této majetné židovské rodiny.

Vydalo nakl. Paseka v Praze roku 2011. Z angličtiny přeložila Alena Fry; 348 stran, dop. cena 389 Kč.

OŽIVOVÁNÍ PAMĚTI

Výstava Jehudy Bacona v pražském Českém centru

Hrou osudu se Jehuda Bacon octl hned v několika klíčových bodech, kde se protuly siločáry české židovské historie. Je jedním z nejdůležitějších svědků období šoa, které prožil zblízka ve věku 13 až 16 let. Jeho svědectví sehrálo důležitou roli v poválečných procesech s nacisty. Vyvrážení celé rodiny i přátel a otřesné zkušenosti, kterými prošel a s nimiž se musel vyrovnávat, se staly určujícími pro celý jeho duchovní a umělecký vývoj. Setkání s řadou výjimečných lidí v ghettu, v poválečné Praze a v Jeruzalémě mu pomohla překonat trauma a s pomocí hlubšího poznání judaismu a židovské mystiky našel i nové duchovní perspektivy. Jeho neobyčejně osudy však poněkud zastíňují svědectví jeho vlastní tvorby, vždy velmi intimní a soukromé, s nímž se u nás můžeme na této výstavě seznámit vůbec poprvé.

Z OSTRAVY DO TEREZÍNA

Narodil se jako Jiří Jehuda Bakon 28. 7. 1929 v Moravské Ostravě v rodině Izraele Bakona a jeho ženy Ethely, roz.

Grossové z Bratislavy. Dobře situovaná rodina patřila k německy mluvící společnosti, zachovávala náboženské tradice, ale současně sympatizovala se sionismem. Syn navštěvoval Židovskou obecnou školu v Ostravě, kde se již vyučovalo česky. Ovlivnil ho zejména strýc Baruch Bakon, který byl předsedou ostravské pobočky mládežnického hnutí *Mizrachi*, Juda sám byl členem oddílu nábožensko-sionistických skautů *Bnej Akiva*. V červenci 1942 rodina ještě společně oslavila Jehudovu *bar micva*, o dva měsíce později byla již deportována do terezínského ghetta.

V Terezíně se Jehuda dostal do dětského domova L 417 pro starší chlapce v bývalé škole (dnes Muzeum ghetta), kde bydlel na pokoji č. 5, jehož vedoucím byl Šmudla (Glauber). Vedle mladých vychovatelů O. Kleina, V. Eisingera či Fredyho Hirsche zde poznal řadu stejně starých kamarádů, mj. Petra Ginze, Jiřího Kotouče, Hanuše Hachenburga, a podílel se na jejich kulturním a sportovním životě. V ghettu našel i přítele Arje Edelsteina, syna předsedy te-

rezínské rady starších, s nímž se znal z táborů *Bnej Akiva*. I v Terezíně kreslil a díky známým mohl navštěvovat umělce Lea Haase a Ottu Ungara v Magdeburských kasárnách; i velmi zaměstnaný Karel Fleischmann mu prý večer po práci dával soukromé lekce.

BIRKENAU BOYS

V polovině prosince 1943 byla rodina deportována do Osvětimi a zařazena do českého rodinného tábora B II b, kde byly poměry díky přítomnosti rodičů, Fredyho Hirsche a kamarádů ještě snesitelné. Dne

8. března 1944 však obyvatelé tábora zažili likvidaci 3800 svých terezínských známých ze zářijových transportů a nikdo si již nedělal iluze o své budoucnosti. Když na počátku července začala likvidace rodinného tábora, část mužů a žen byla vybrána na práci (mezi nimi také Judova matka a sestra Hana, které pak zahynuly ve Stutthoffu u Gdaňska). Zbývajících 6000 deportovaných z Terezína, včetně Judova otce, bylo zavražděno v ply-

nových komorách 8. a 9. července 1944. Díky odvážnému pokusu Oty Fürtha (dnes žije ve Venezuele) bylo 96 chlapců včetně Judy zařazeno do tzv. *Rollwagenkomanda* a stali se tak pověstnými dětskými posílky v Birkenau. Poznali zblízka všechny kouty lágru a navázali kontakty i se členy *Sonderkomanda*, kteří jim pomáhali přežít. Při evakuaci Osvětimi v lednu 1945 se chlapci dostali pochodem smrti do Blechhamru, vlakem do Mauthausenu a odtud pěšky do Gunkirchenu, kde byli 5. 5. 1945 osvobozeni americkou armádou. Ze skupiny známé jako *Birkenau boys* přežilo poslední měsíce jen 54 chlapců.

Tyfem nakažený Jehuda zůstal v nemocnici ve Steyru a teprve koncem června

Jehuda Bacon. Foto Arno Pařík, 2011.

1945 se dostal do Prahy. Ještě v nemocnici sehnal sešit a začal si vést deník, do něhož si zapisuje útržkovité vzpomínky na dromov před deportací, na rodiče, sestru, mrtvé kamarády, rozmlouvá s nimi a hlavně sám se sebou, skicuje jejich i vlastní podobu v lágru, jako by se pokoušel znovu složit svůj život a rozbitý svět. Často tehdy přemýšlel o sebevraždě, přežít se mu prý podařilo jen díky kreslení.

ZE ŠTIŘÍNA DO JERUZALÉMA

Po návratu byl Jehuda jako úplný sirotek poslán do ozdravovny pro válkou postižené děti na zámku ve Štíříně, kterou založil český humanista Přemysl Pitter se svou spolupracovnicí Olgou Fierzovou. Setkal se tu i s lékařem Emilem Voglem a spisovatelem H. G. Adlerem, který Judu podporoval v jeho snaze po uměleckém vzdělání; seznámil ho také s malířem Willym Nowakem (členem legendární *Osmy*), k němuž pak každý týden dojížděl do Prahy se svými skicami. Jednoduché tužkové kresby malebné posázavské krajiny a zamýšlený autoportrét jsou také nejstaršími Jehudovými kresbami na současné výstavě.

V březnu 1946 odjel Jehuda přes Marseille s organizací *Youth Aliyah* do Palestiny. Na doporučení Maxe Broda byl přijat na akademii Becalet v Jeruzalémě, kde se mu dostalo prvního systematického výtvarného školení. Z tohoto období pocházejí nejpůsobivější Jehudovy práce: expresivní temné křídové a tušové kresby s tvářemi ztracených přátel, budovami krematorií a postavami muslimanů,

Autoportrét, kresba tužkou, 1946.

Osvětim, litografie, 1947.

černé slunce a tanec smrti... Jsou velmi bezprostřední, jako by vznikaly ještě v lágru, někdy věčné, jindy snové až surrealistické, často se smrtkou, plynovými komorami, andělem smrti a autotypy s osvětlimským číslem. Mnohé z těchto kreseb se jako jedinečné dokumenty dostaly do sbírek památníku *Jad vašem* či muzea *Lochamej ha-Getaot* v Izraeli.

Naštěstí Jehudu v Jeruzalemě vstřícně přijali krajané jako Max Brod, Samuel Hugo Bergman, Felix Weltsch a David Flusser, později také Martin Buber či Gershom Scholem. Do Palestiny odešli ještě před válkou, Jehuda pro ně byl velmi důležitým svědkem o šoa a našel mezi nimi oddané učitele a rádce v životních i uměleckých problémech. Zejména filosofové S. H. Bergman a Martin Buber na něj měli silný vliv a jejich humanismus mu nepochybně pomohl vyrovnat se s minulostí. Jehuda na oplátku všechny z nich vícekrát kreslil a některé z těchto portrétů jsou zastoupeny i na výstavě.

PRVNÍ ÚSPĚCHY

V roce 1953 Jehuda úspěšně zakončil studia na akademii Beceal a v *Nora Studio Gallery* v Jeruzalemě uspořádal první samostatnou výstavu, o dva roky později vystavoval v Johannesburgu. Roku 1956 získal roční stipendium na *Central School of Art* v Londýně, na jehož konci uspořádal výstavu v *Ben Uri Gallery* a účastnil se skupinové výstavy v *Royal Academy of Art*. Další výstavu měl v Mnichově, kde se mj. znovu setkal s Přemyslem Pitterem a Olgou Fierzovou, kteří se zde starali o nové emigranty z Československa. V létě 1957 získal roční stipendium na *École des Beaux-Arts* v Paříži, kde se sešel s některými spolužáky a přáteli z Jeruzaléma.

V létě 1958 se Juda vydal na cestu po Itálii. Díky H. G. Adlerovi se ve Florencii seznámil se sochařem a grafikem Bernardem Rederem (viz *Rch* 9/2008), pracoval v jeho ateliéru a studoval Giottovy a Masacciovy fresky ve florentských kostelech. Cesty po Evropě a pobyty ve vý-

znamných uměleckých centrech vnesly do jeho tvorby nové oživení. Prohloubilo se jeho zakotvení v židovské tradici, v jeho kresbách a grafikách se častěji objevují biblické motivy, motivy z kabaly i křesťanské ikonografie. Do konce 50. let představil své dílo na řadě samostatných i skupinových výstav v Izraeli i v zahraničí. Jeho obrazy se staly součástí sbírek v Izraelském muzeu v Jeruzalémě, Muzeu moderního umění v Haifě, Britském muzeu a ve *Victoria and Albert Museum* v Londýně, *The Magnes Museum* v Berkeley, Knihovně Kongresu ve Washingtonu a jinde.

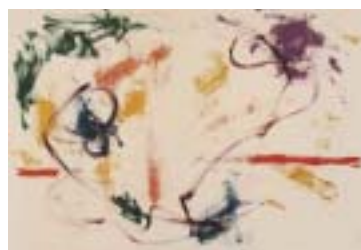
KLÍČOVÝ SVĚDEK

Od roku 1959 Jehuda působil jako vedoucí ateliéru litografie na jeruzalémské akademii Beceal. Důležitým mezníkem v jeho životě se stal jeruzalémský proces s Eichmannem v roce 1961. Bacon v něm vystoupil jako jeden z klíčových svědků a svou výpověď i kresbami pomohl obžalovaného usvědčit. Současně však byl vedle Martina Bubera jednou z mála izraelských osobností, které protestovaly proti Eichmannově správě. Jako svědek vystoupil rovněž v tzv. osvětlimském procesu s nacistickými zločinci ve Frankfurtu (1963/64).

Od konce 50. let se dosavadní převážně monochromní ladění Baconových kreseb a obrazů začalo měnit: častěji se v nich objevují jasné barvy a živá struktura dynamických linií, vytvářející jakousi pestrobarevnou arabesku (např. *Lidská komedie, Vlny života*). Současně ovládl mistrovsky litografii, lept, akvatinu a monotyp – grafické techniky, v nichž realizoval větší část svého díla. V 60. letech absolvoval další pobyty v zahraničí a účastnil se řady mezinárodních výstav v Anglii, Belgii a skandinávských zemích.

Žena – holubice, monotyp, 1962.

Bez názvu, akryl na plátně, 1984.

Poslůček v Birkenau, kresba tuší, 1954.

V roce 1968 potkal svoji budoucí ženu Leu Rothbergovou, která vyučovala na Hebrejské univerzitě americkou literaturu. Mají spolu dva syny Benjamina (1971) a Hannana (1972). Počátkem 70. let Jehuda studoval na *Pratt Institute of Graphic Arts* v New Yorku a jeho obrazy procházejí další proměnou – jeho rukopis se dále uvolňuje a vytváří často čistě abstraktní lyrické či gestické obrazové kompozice.

NÁVRAT DO VLASTI

Po návratu do Izraele v roce 1972 začal Bacon vystavovat i v Německu, kde se mu dostalo mnoha uznání a ocenění. V roce 1993 odešel z akademie Beceal a začal se plně věnovat volné tvorbě. Pro jeho poslední období je charakteristická jednoduchá kresba tužkou, perem či štětce, využívající jako kaligrafie všech výrazových možností linie; vznikají i drobné akvarelové studie připomínající barevné vitráže nebo obrazy Paula Kleea. V roce 1994 vystavoval v Aucklandu na Novém Zélandu, kde strávili s manželkou celý rok. V únoru 1995 se poprvé vrátil do své vlasti – navštívil rodnou Ostravu a s několika přeživšími kamarády z terezínského ghetta a skupinkou Birkenau boys z Osvětími také Památník Terezín.

U příležitosti jeho 80. narozenin mu němečtí přátelé uspořádali v létě 2009 velkou jubilejní výstavu v *Museum am Dom* ve Würzburgu. V *Kunstsammlung der Diözese Würzburg* byla současně založena Nadace Jehudy Bacona, jež spravuje podstatnou část jeho díla. I když Bacon celý svůj život zasvětil malířství a grafické práci, věnuje se v posledních desetiletích i budování německo-židovských vztahů a aktivní účasti na křesťansko-židovském dialogu, která inspiruje i některé jeho poslední práce.

ARNO PAŘÍK

na základě textu Leny A. Novotné

Retrospektivní výstava Jehudy Bacona byla otevřena za účasti izraelského velvyslance 6. září v Českém centru Praha, P 1, Rytířská 31, a skončila 1. 10. 2011. Expozici připravila Anna Pravdová ve spolupráci s Nadací Jehudy Bacona ve Würzburgu, Českým centrem Tel Aviv a za podpory Velvyslanectví Státu Izrael, Česko-německého fondu budoucnosti a Evropského institutu odkazu šoa.

Arnošt Goldflam

S TATEM NA PROCHÁZCE

„Tak co?“ ptá se otec klučíka, který kráčí vedle něho, neochotně se drží otce za ruku. Nebo ještě jinak. Otec svírá ruku chlapce, který by se tak rád pustil, ale netroufá si. Otec ji svírá příliš pevně, nelze se nijak vykroutit, nijak osvobodit. Navíc rázuje středem cesty, tam, kde je docela vyšlapaná, poměrně rovná, zatímco hoch, vzdálen jen tak daleko, jak mu dovoluje otcova a jeho spojená paže, poskakuje vedle něj na vlnitém okraji polní pěšiny. Tu došlápne do hloubky, kde se zrcadlí zbytek dešťové kaluže ve stopě traktorových kol, tu zase málem zakopne o vyčnívající drn a chvíli si našťestí celkem pokojně vykračuje poměrně rovnou, vychozenou stopou po trsech trávy. Tak chlapec skáče po otcově boku a má co dělat, aby udržel krok. Ruka, která jej vleče, je nemilosrdná. Není v tom ale žádný záměr, otec si prostě jen neuvědomuje, že ten rovný střed cesty si nevědomky zabral pro sebe. Nenapadne ho, že kráčí rychleji než kluk, nemyslí na to, že na jeden jeho pravidelný krok připadnou ne méně než dva chlapcovy.

„No tak, koho máš nejraději z celé naší rodiny? Ty neslyšíš, na co jsem se tě ptal? Řekni, máš ty nás rád, maminku a mě?“

„Mám. A babičku taky. Tu mám taky rád.“

„Na babičku se tě neptám. Tu vynech.“

Hoch oponuje: „Ale já mám babičku rád, ona je moc hodná.“

„Ale naši, rozumíš, naši rodinu, celou rodinu, tu žívím já. Všichni jsou na mně závislí. Já jsem přece v naší rodině ta hlavní osoba. Je to tak?“ ptá se otec a odmlčí se na chvíli, očekáváje známou odpověď. Po chvíli se jí dočká.

„No... ano.“

„Tak vidíš,“ spokojeně pokývne hlavou otec a hned pokračuje. „Ty přece nechodíš špatně oblečen. Není ti zima, nemáš žádné díry, nechodíš bos. A od koho máš oblečení?“

„Od vás, přece.“

„Počkej, počkej, co to je – od vás? Kdo to má být? Něco se tě zeptám, dávej dobrý pozor. Kdo u nás chodí do práce?“

Na otázku, kterou slyšel chlapec už tolikrát, nelze odpovědět jinak. „No, přece ty.“

„A kdo teda vydělává peníze? Kdo je nosí domů?“

„Ty, tato.“

„Takže kdo je ten pravý, kdo je u nás, v naší rodině, ten nejhlavnější? To přece víš, no, takže?“

„No, asi teda... ty.“

„Počkej, počkej, co asi, proč asi? Proč říkáš – asi? Tak ještě jednou, kdo je u nás doma ten nejdůležitější, kdo je na špičce pyramidy, kdo je ten maják, kdo má všechno na starosti, kdo nese veškerou zodpovědnost? Dej si dobrý pozor, co odpovíš.“

„Ty?“

„No! Tak vidíš. Samozřejmě, ona je taky velice, velice platná, ta tvoje maminka, ale nic nevydělává čili nepřináší do rodiny žádný určitý kapitál. Naopak, ještě mě něco stojí. Ovšem já jí to nevyčítám.“

Kresby Antonín Sládek.

Na ni i na tebe já vynakládám peníze, které vydělám. A to především na věci potřebné. Na bydlení, na vaši stravu, oblečení, nakonec i tu zábavu...“

Kluk se pokusil vzpřítit.

„Jakou zábavu? Jakou zábavu myslíš?“

Otec však neváhá a má hned pohotově odpověď.

„Jakou zábavu? Ty nevíš? Kdo ti dal peníze na školní výlet? Kdo financuje tvoje plnicí pero? Kdo ti donesl různé papíry na kreslení a časopisy na vystřihování z práce? A když jste šli se školou do kina, nedal jsem ti snad peníze? Pořád se po mně něco chce! Každý něco chce, přichází s napřaženou dlaní – a dej! Dej a dej! A já, poněvadž mám dobré srdce, jen dávám a dávám a za to nežádám nic. Jen to dobré slovo, jen trošku laskavosti, jen to pohlázení, když jsem unaven, vyčerpán z celodenní dřiny hlavně ve váš prospěch, hlavně pro vás. Pro sebe já žádám málo, v podstatě nežádám nic. Já sám nepotřebuju nic. A ty mně neřekneš ani, že mě máš ze všech nejraději. Je to snad moc? To přece z toho i logicky vyplývá, ne? Starý táta přináší oběti a za to všechno ho máme aspoň rádi. Koho jiného, kdo jiný už toho pro vás dělá tolik jako já? Ty to nevidíš? Co? A teď si představ, že tvůj milovaný otec taky jednou umře! Co na to říkáš? I to se může stát.“

Kluk tomu nepřikládá v tuhle chvíli žádnou zvláštní váhu. Konečně otec není zase tak důležitý pro jeho vlastní život,

zdá se mu. Ráno odchází do práce, někdy je slyšet, jak peskuje milovanou maminku, a to jenom kvůli penězům, jichž, jak se zdá, není nikdy dost. Uděluje přísným hlasem různé pokyny, co se má ten den provést a zajistit, i pro chlapce jsou tu často nějaké úkoly, nikdy však nic zajímavého nebo zábavného. Vyplít záhon jahod, stříhat vyrostlé šlahouny, vyčistit nějaké kličky, ošmírglovat okenní rám, otrhat na zahrádě do košíku nějaký ten rybiz nebo angrešt... Samé nepřijemné povinnosti. Nebo se dokonce už i učít. Toho ještě není tolik, ale už opsání nějakého blbého odstavce z knížky zabere tolik vzácného času, který by se tak krásně trávil hrou v podstatě s čímkoliv. Člověk třeba otrhá okvětní lístky nějaké vonné kytky, třeba kosatce, ty se pak dají vařit do malého kastrůlku na voňavku. Jindy se zase z mouky a kaka a cukru a mléka i dalších všemožných přísad vyrábí žvýkačka, skoro nedosažitelný sen malých i větších dětí. Nebo listovat v knížkách, prohlížet si kresby, většinou německých malířů, od Dürera, Holbeina k Philippu Ottovi Rungemu, Wilhelmu Buschovi s jeho – ach! – Maxem a Moritzem, těmi strašnými a tak vynalézavými darebáky, až ke G. D. Friedrichovi a jeho rozeklaným skalám a osamělým hrdým poutníkům na pozadí bouřných mraků a rudě žhnoucího podvečerního slunce. A zkoušet to všechno nakreslit na rubu papírů, které jsou z jedné strany potíštěné plány z otcovy továrny a z druhé strany bílé jako výzva. A tužky, vodovky i pastelky po ruce, v hlavě koráby pirátů a jejich bitky, kovboje, kteří po sobě páli z koltů, a mušketýry s kordy v ruce.

Panebože! A ty knížky, ve kterých si chlapec může, i když pomalu, už číst! Kocourek, jehož smrt hocha rozpláče na záchodě tak, že celou hodinu nevyjde ven, až ho maminka přemluví. Pohádky, příběhy, všechno možné, i to, čemu malý čtenář v tomto věku ještě ani nerozumí, ale jsou to písmena, ta tvoří slova a věty, něco tak opojného, že život sám je proti tomu šedivý a nudný, zvláště ten s těmi protivnými úkoly a povinnostmi!

A v podvečer se otec vrací. Všecko překontroluje a usedá k večerí a nepřečteným novinám. Ale to je jedno, však ani tak nikomu nepřekáží, hlavně že je klid, pokud je!

Večer pak, ještě než se jde spát, se otec přilepí uchem k rádiu, přijímač Kongres škrcí a chrčí, občas se ozve slovíčko v nějakých cizích řečech. Poslouchají se zprávy, a to musí být absolutní, ale opravdu totální klid, aby otec zaslechl ta podstatná slova a byl schopen porozumět obsahu a smyslu zpráv, které přicházejí z Vídně,

a někdy se podaří polapit pár trhaných větíček Radia Jerušalajim. Útěšného to, zdá se, nebývá celkem nic. Otec opouští rádio, usedá zpět k novinám a čaji a častuje maminku katastrofickými vizemi. Židé jsou i nyníjším režimem už zase pronásledováni a kdo ví, kdy dojde i na něho! Ve vzduchu je strach a šedivé přízraky popravených takzvaných sionistů se míhají zšeřelým nebem. Bude-li pak zase válka? Vypadá to tak.

Ale teď na to nemyslíme, ani otec, ani syn. Kráčíme cestou, ať je jakákoli, je pěkně, příjemně a nepříliš horko, a otec zálibně pokračuje v líčení své vlastní smrti a co bude po ní...

„Večer budeme zase sedět doma, všude bude klid a mír! Ty se budeš pěkně učit, abys nezklamal moje očekávání, taky na tu němčinu výjimečně, doufám, nezapomeneš, maminka bude s námi u stolu a bude zaskívat, co bude potřeba, to znamená moje ponožky, knoflíky na moje košile, dole ty kalhoty, které se tak často třepí, protože všecko je dnes tak nekvalitní a já se přece musím v kanceláři prezentovat, takže všecko musí být tiptop, to se ví. Může se i něco vyžehlit, když bude třeba, a taky připravit do kastrolů oběd na zítra, do práce. Ale bude-li čas, jak říkám, může být maminka taky u stolu s námi, když bude mít všecko hotovo. A teď si představ.

Najednou, a to se může stát, já vstanu, budu chtít někam pro něco jít, abych tě nemusel prosit, že bys mně to podal, protože ty nebýváš moc ochotný, a nějak se mně zamotá hlava, ruku mně samozřejmě nikdo nepodá, protože každý se stará jenom o sebe, zamotá se mně ta hlava a já spadnu na zem a omdlím. Vy budete myslet, že už jsem mrtev, ale to ještě zdaleka ne! Kdepak! Příběhnete s pláčem a budete volat tatínka, ale já vás nebudu slyšet. Jenom budu ležet jako mrtvola. Ty půjdeš do koupelny, dávej pozor, slyšíš, do koupelny!?”

Otec se zaujetím rozvádí svou představu a chlapci nezbyvá než přitakat.

„Jo! Slyším, jasně, do koupelny.“

„No a tam vezmeš to malé hranaté zrcátko v rámečku, co se do něho dívám při holení. Nebo – a to bude ještě lepší – půjdeš do předsíně, sáhneš výjimečně do mého obleku, do náprsní kapsy a vezmeš tam to kapsesní kulaté zrcátko a poběžíš zpátky. Dáte mi to k ústům a podíváte se, jestli dýchám. Když se aspoň trochu to zrcátko zamlží, tak dýchám, to znamená, že žiju. Tak potom to zrcátko ořeš a půjdeš to vrátit do mého obleku, ale každopádně je nutno jít pro doktora, rozumíš? Když žiju, napřed a co nejdřív, pro doktora, volejte doktora!

Ale může se stát, že já začnu chroptět, víš, tak lapat po vzduchu a vy budete úplně pryč! Vezmete mě za ruku a budete vo-

lat: „Tatínku, tatínku!“ No, budete úplně perplex, rozumíš. Kdo by taky nebyl, když právě ztratí otce nebo manžela. Abych nezapomněl, dejte pode mě nějaký koberec nebo deku, abych se nenachladil. A pod hlavu polštářek, ten růžový.

Tak samozřejmě budete plakat a naříkat: „Tatínku náš drahý, jediný,“ a tak dále, prakticky i nenahraditelný, protože těžko za mě bude maminka hledat zástupce, druhý takový není na celém světě. Musíš taky dávat pozor, aby maminka neskočila z okna! A ty, budu-li teda mrtev, a to já s největší pravděpodobností budu, můžeš nepochybně taky plakat a naříkat, poněvadž zůstaneš na světě bez otce, a to je to nejhorší, co se ti může stát! Teď se mnou budeš třepat a volat, ale nebude to nic platno. Já už tady nebudu!“

„Jak to?“

„Moje tělo tady bude, ale já sám, jako člověk živý, už tady nebudu, bude tady, jak se říká, v mrtvém těle mrtvý duch, jestli to můžeš pochopit. A ty beze mě budeš sirotek. Řekneš sice správně, že já jsem taky sirotek, a budeš mít i pravdu, ale něco ji-

ného je, když nějakému sirotkovi je, řekněme, jako mně přes šedesát, a něco jiného, když je mu šest sedm let. To je moc špatné, moc!

A co teprve, když ty strhneš tu maminku z okna, kde chtěla skákat dolů, a oba to pochopíte, nebo jí řekneš a ona ti to vysvětlí, že totiž tatínek už se nikdy nevrátí, zůstanete sami, bez nikoho, nikdo se o vás nebude starat. Nikdo nedonese peníze, nikdo ti nikdy nic nekoupí, maminka bude muset jít do práce nebo třeba i žebrat a ty půjdeš v otrhaných šatech dům od domu a budeš možná muset něco prodávat, třeba i jednotlivé zápalky, v dešti, v horku prosit o kousek chleba. Vzpomeneš si na tatínka, ale já už tady nebudu. Budeš pusovat moji tvář, hladit mě po hlavě, po vlasech...“

„Vždyť žádné vlasy nemáš!“ diví se hoch.

„Ale tam, zkrátka, kde dříve byly, copak seš takový blb? Vždyť říkám, po hlavě, a hlava je hlava, s vlasy i bez vlasů, to přece chápeš! Někdo vlasy má a někdo nemá. A já jsem měl, na rozdíl od tebe, těžký život, tak jsem je ztratil, přišel jsem o ně.“

„Aha...“

„A navíc je to jedno! Důležité je, že to všechno nic nepomůže, i kdyby přišel ten doktor, může jenom konstatovat smrt. A jestli maminka skočí z toho okna a podaří se jí zabít, tak budeš muset jít do ústavu, do takzvaného sirotčince, mezi ty chovance tam, a to jsou samí nastávající darebáci, budoucí zločinci a vůbec. Tam ti vůbec nebude dobře. Špatně ti bude. Oni tam v té polepšovně i tělesně ty děti trestají. I mlátí! A kdoví, jak ty sám skončíš. Možná taky na nějaké šibenici, i to se může stát, když já tady nebudu a nedám na tebe pozor! Tam v poslední chvíli si vzpomeneš na tatínka a budeš hořce, velmi hořce plakat. Ale jak vidíš, to ti nebude nic platno. Tatínek už tady nebude. V tu chvíli si vzpomeneš, že tvůj jediný tatínek umřel. A proč? Protože mu jeho nezdárný syn nechtěl říct, že ho má rád.“

„To není pravda, já tě mám rád!“ vzkřikne zoufale hoch.

„Ale málo, to nestačí! Tak to já musím zemřít, to se nedá nic dělat.“ Tata počne lehounce chroptět, naznačuje počínající umírání.

„Mám tě rád, moc, vždyť seš můj tatínek!“

„Přidej. Řekni – mám tě nejraději ze všech na celém světě! Tak. Pokud ovšem chceš, aby tatínek zůstal naživu a nepřišly všechny ty hrozné katastrofy.“ Otec k chroptu přidává gesto. Chytí se za srdce, které – patrně – vypovídá službu.

Hoch už nabírá k pláči, všecku tu bídu si představuje, otec mrtev v rakvi, kolem hoří obětní ohně, maminka pod okny, také mrtva, on, ještě malý chlapec, ale už pod šibenicí, v katových rukou, je to víc, než lze snést, a navíc otcova dlaň svírá dětskou ruku pevně železným stiskem až bolestivým, z něhož není úniku, takže náš hošík, ano, jak jinak, jsem to já, vyhrkne: „Mám tě nejradši na celém světě!“

Nato otec zvolní krok a jen tak poznamená: „Tos přece mohl říct hned, když je to tak. Nikdo tě přece k ničemu nenutí. Za to se nemusíš stydět, že máš svého tatínka rád.“

Byl jsem to já a byl to i můj tata, i když, jako vždycky, pořádně přeháním. Ale přávil si tata, abych ho měl ze všech nejraději, a já jsem mu to sám, z vlastního popudu nikdy nechtěl říct. Musel to ze mě dolovat a pak teprve jsem to, tak trochu nedobrovolně, ze sebe vysoukal. Dneska bych mu to klidně řekl, kdybych mu tím mohl udělat radost. Avšak doopravdy – jen tak mezi náma – jsem měl nejradši na celém světě maminku, tak to prostě je...

(Tuto povídku najdete – vedle mnoha jiných textů – v Židovské ročence 5772, která vyjde v říjnu letošního roku.)

SOUBOJ V OSN

Prezident Abbás předložil žádost o uznání Státu Palestina

Jak bylo oznámeno několik měsíců předem, vystoupil palestinský představitel Mahmúd Abbás 23. září před Valným shromážděním OSN s oficiální žádostí, aby tato organizace uznala vznik samostatného Státu Palestina. I když jeho žádost byla v konečném výsledku odsouzena k nezdaru, protože (alespoň v době uzávěrky tohoto čísla *Reh*) nebylo pravděpodobné, že by se pro uznání Palestiny ve stavu, v jakém se nachází, vyslovila většina stálých členů Rady bezpečnosti OSN, a americký prezident Obama navíc prohlásil, že by v případě potřeby použil práva veta, „souboj“ v OSN byl očekáván s napětím. Jakým způsobem prezident Abbás žádost předloží? Jak bude přijata? Bude B. Obama skutečně nucen použít právo veta? A jaké reakce vzbudí jednání OSN v arabském světě?

V době, kdy říjnové číslo vyjde, budeme mít čtenáři už jasněji. V tuto chvíli se můžeme zabývat jen projevy prezidenta Abbáse a izraelského premiéra Netanjahu, který vystoupil na půdě OSN vzápětí po něm.

Bylo zřejmé, M. Abbás hovořil především k delegátům z arabských zemí a zemí třetího světa. Tomu podřídil obsah i formu svého projevu, v němž žádost o samostatný stát zdůvodňoval. Izrael – v projevu nazývaný „okupační mocnost“ – vylíčil jako zdroj všech potíží v palestinsko-izraelském sporu, jako agresivní a rasistický stát, jenž vši silou blokuje úsilí o spravedlivý mír. Za tato slova sklídl od „svého“ publika bouřlivý potlesk vestoje. Takový ohlas, shodli se komentátoři stanice BBC, vzbudí v OSN málokterý projev. Za nebyvalou vstřícnost považovali i fakt, že Rada bezpečnosti se rozhodla zabývat Abbásovou žádostí již 26. 9., tedy téměř bezprostředně po jejím podání, na poměry v OSN velmi svižným tempem.

Když přišel za řečnický pult premiér Netanjahu, řady posluchačů notně prořídly. Sál víceméně opustili Abbásovi posluchači, delegace arabských zemí a afrických zemí. Z palestinské delegace zůstal jediný člen. A tak zůstalo B. Netanjahuovi jeho publikum, k němuž mohl hovořit. Na začátku své (poměrně dlouhé) řeči připomněl, že vztah OSN k Izraeli není právě ideální: „Jednadacet ze sedmadvaceti rezolucí, které Valné shromáždění přijme, odsuzuje Izrael, jedinou skutečnou demokracii na Blízkém východě.“ OSN „nejenže odsoudila Izrael do role

zločince; často navíc obsazuje do vedoucích rolí zločince skutečné: Kaddáfího Libye předsedala Komisi OSN pro lidská práva; Saddámův Irák vedl Komisi pro odzbrojení. A děje se to i teď, i dnes. Radě bezpečnosti nyní předsedá Libanon, jež ovládá Hizballáh. To znamená, že orgán, jemuž byla svěřena garance bezpečnosti světa, vede teroristická organizace.“

ZÁRUKY BEZPEČNOSTI

Cítíme však především argumenty, jimiž Netanjahu vysvětloval, proč Stát Izrael ne-

Benjamin Netanjahu. Foto archiv.

může souhlasit s tím, aby nyní vznikl Palestinský stát. Hlavním bodem jeho projevu byla bezpečnostní otázka. Připomněl situaci, která nastala, když se Izrael stáhl z Libanonu (2000) a poté z Gazy (2005): „Přesně z těch území, z nichž jsme se stáhli, vypálili členové Hizballáhu a Hamásu na naše města tisíce raket.“... „V Gaze jsme zmrazili výstavbu osad, my jsme je srovnali se zemí. Udělali jsme přesně to, co říká teorie: Odejděte, vraťte se na hranice z roku 1967, odstraňte osady. ... Jenže jsme oplátkou nedostali mír. Dostali jsme válku.“

„Prezident Abbás na tomto pódiu právě prohlásil, že jedinými zbraněmi Palestinců jsou jejich naděje a sny. Ano, naděje, sny a 10 000 střel a raket Grad, které dodal Írán, nemluvě o té záplavě smrtících zbraní, která proudí do Gazy ze Sinaje, z Libye a dalších míst. Na naše města už spadly tisíce raket. Možná tedy chápete, že když toto vezmeme v úvahu, Izrael se oprávněně ptá: co zabrání tomu, aby se to též neopakovalo na Západním břehu? Většina našich velkých měst na jihu je od Gazy vzdálena několik desítek kilometrů. Ale ve středním Izraeli, naproti Západnímu břehu, leží naše města od hranic Západního břehu několik stovek metrů, nebo nanejvýš pár kilometrů.... Izrael je připraven na to mít na Západním břehu Palestinský stát, ale nejsme připraveni na to mít tam druhou Gazu. A právě proto potřebujeme skutečná bezpečnostní opatře-

ní, o nichž s námi Palestinci zkrátka odmítají jednat.“

„... Izrael je tak malá země. Bez Judeji a Samaří, Západního břehu, není víc jak 9 mil [asi 15 km] široká. Jak ochráníte tak malou zemi, obklopenou lidmi, odhodlanými ji zničit a po zuby ozbrojenými Íránem? Samozřejmě ji nelze ubránit z tak úzkého prostoru. Izrael ze strategických důvodů potřebuje širší území, a přesně proto Rezoluce 242 Rady bezpečnosti nežádala, aby Izrael odešel ze všech území, která získal v šestidenní válce. Hovořila o stažení z území do bezpečných a obranu umožňujících hranic. Aby se ubránil, Izrael potřebuje dlouhodobě udržet svou armádu na klíčových strategických místech Západního břehu. Vysvětloval jsem to prezidentu Abbásovi. Odpověděl mi, že pokud má být Palestinský stát svrchovanou zemí, nikdy by takové uspořádání nemohl přijmout...“

„A jak dokážeme zastavit pašování na Západní břeh? Nejedná se jen o Západní břeh, jde hlavně o hory na Západním břehu. Dominují pobřežní rovině, kde žije většina obyvatel Izraele. Jak dokážeme zabránit tomu, aby se na tyto hory nepašovaly rakety, jež by pak bylo možné odpalovat na naše města?“

„Předkládám tyto problémy, protože tady se nejedná o teorii. Jsou velmi reálné. Pro Izraelce znamenají otázku života a smrti. Všechny tyto možné trhliny v izraelské bezpečnosti musí být řešeny v mírové smlouvě ještě před tím, než bude Palestinský stát vyhlášen, nikoli poté, protože kdybychom to nechali na pozdější dobu, už je nikdo řešit nebude. A tyhle problémy nám pak vybuchnou do tváře a zničí mír.“

JÁDREM SPORU NEJSOU OSADY

Premiér Netanjahu zareagoval i na to, co bylo hlavním bodem Abbásových obvinění vůči Izraeli – totiž, že „jádem překážek v mírových jednáních s Palestinci jsou židovské osady na Západním břehu“. Řekl: „To je zvláštní. Náš konflikt zuřil už téměř půl století před tím, než na Západním břehu existovala jediná židovská osada. Takže pokud je pravda, co prezident Abbás tvrdí, pak osady, které má na mysli, jsou zřejmě Tel Aviv, Haifa, Jaffa, Beerševa. Možná myslel právě tohle, když nedávno prohlásil, že Izrael okupuje palestinskou zemi již 63 let. Neřekl od roku 1967; řekl od roku 1948.... Osady musí být – jsou problémem, kterým je nutné se zabývat a řešit ho v rámci jednání. Ale jádrem konfliktu vždycky bylo a naneštěstí stále je odmítání Palestinců uznat židovský stát, ať už má jakékoli hranice.“ (připravila am)

JÁ PŘIŠEL Z HISTORIE

(dokončení ze str. 7)

takže oni mě brali také jako soudruha z Prahy, jinak by tam z Izraele nikoho nepustili. Pěkně se ošivali, když to zjistili.

Pak v polozbořené synagoze v Oranienburger Strasse našli celý archiv Ústřední židovské organizace od r. 1939 do r. 1945. Podařilo se mi ho identifikovat a získat jeho značnou část v mikrofilmech. To byly opravdu významné objevy.

K čemu jste díky nim dospěl?

Na základě těchto dokumentů jsem studoval vnitřní židovský aspekt šoa, německou společnost a její vztah k Židům a politice „řešení židovské otázky“. Moje teorie byla, že nestačí studovat dějiny pronásledování a vyhlazování Židů, ale i nacistické ideologie, nežidovské společnosti ve vztahu k Židům, zkrátka musíme studovat historii Židů v době šoa, jako by to bylo jakékoli jiné období. Tedy studovat ho z pozice židovské vědy, zkoumat i to, jak tehdy vypadal náboženský, ideologický, společenský a kulturní život židovské společnosti, a teprve na základě tohoto zkoumání ve všech jeho aspektech hodnotit jedinečnost daného období, tu bezprecedentnost situace šoa.

Jsou ty tajné zprávy věrohodné?

Předně byly potřebou nacistického totalitního režimu, který neměl jiných věrohodných informačních zdrojů o smýšlení obyvatelstva (jako svobodný tisk a parlamentární fórum). Proto byl zaveden.

Ale hlavně: máme možnost kritického studia. Prameny byly na lokální, velmi konkrétní úrovni, na regionální a na centrální. Shromažďovala je tajná služba SS, gestapo, primátoři měst, vše nezávisle na sobě. Když je porovnáme, vznikne spolehlivý obraz. Všude byli referenti, jen bezpečnostní služba SS (SD – Sicherheitsdienst) měla koncem války přes třicet tisíc referentů, třikrát týdně museli posílat hlášení. Ta byla ihned vyhodnocena na celostátní úrovni a předána politickému vedení. Tento materiál sbírala po léta pod mým vedením izraelská a německá skupina historiků v archivech po celém Německu.

Co tedy tyto zprávy vypovídají o vztahu německé společnosti k Židům?

Předpokládalo se, že o Židech se mezi Němci málo mluvilo a vědělo. Že existovali radikální antisemité a malá skupina lidí, která chování k Židům kritizovala. A velká většina byla lhostejná, z období války se navíc údajně žádné prameny nedochovaly. My v těch čtyřech tisících

dokumentů máme tisíc dokladů z období války! Teorie o netečnosti tím padla.

Materiály ukazují, že hlavní tendence německé společnosti byla Židy aktivně vytěsnit z hospodářství, z vědy, z kultury. Později ta hlavní tendence byla: pryč s Židy, deportovat je. Někdy bylo obyvatelstvo dokonce radikálnější než úřady. Ukazuje se, že společnost sice byla rozdělená na radikály a liberály, ale ty proporce... Když se všechny dokumenty daly dohromady, ukázalo se, že liberální byla mizivá menšina. Hlavní trend byl buď násilný antisemitismus, nebo izolace. Deportace byla vítané řešení. A za druhé: informace, co se dělo s deportovanými, byly rozšířené. Vědělo se to, a přesto byla tendence Židy deportovat. Ty hlasy neřikaly vyhubit, ale deportovat.

Není možné, že lidé, kteří nesouhlasili s deportacemi Židů, svůj názor neřikali?

Jenže v těch zprávách lidé jinak režim kritizují! Šíleně kritizují korupci, vedení války, a to velmi ostře. Dokonce někdy i osobu Adolfa Hitlera. Ve vztahu k Židům panovalo pojetí tzv. *Volksgemeinschaft*, jako lidové rasové společenosti, založené na exkluzivitě árijské rasy a osvobození od Židů. Předtím, než se zveřejnily ty tajné zprávy, se spíše myslelo, že tato lidová společenost ve vztahu k Židům byla propaganda. Ale ne, byla to národní idea, vedená myšlenkou změnit celý běh lidské historie, osvobodit dějiny od univerzalisimu židovského ducha, který se projevoval i v socialismu, demokracii, v křesťanství – nacisté to vše vnímali jako stopy židovského ducha. A v určité míře měli pravdu.

Jak jste dokázal bádát o šoa a přitom žít se svými vzpomínkami na válku?

To striktně odděluji. Vedu si deníky, mám asi tři tisíce stran, od roku 1967. V nich si zaznamenávám sny a všechno to, co existuje v mé druhé dimenzi. Jinak věřím v oddělení soukromí a odborné práce. Tatínek byl jiný, on se tomuhle tématu věnoval proto, že to prožil. Já to dělám přesto, že jsem to prožil. Nikdy se třeba neúčastním žádných akcí přeživších.

Když jsem začal studovat, viděl jsem, že má jediná možná cesta k židovství je studium. V náboženství jsem přišel do slepé uličky, židovské studium tak byla ta jediná cesta, jak se vrátit k židovství a k židovské historii. Víte, přišel jsem studovat údobí holokaustu (i když tenhle výraz nerad používám) ne z Osvětlemi, ale z historie. Jako jsem dělal starověk a středověk, tak dělám toto období. ALICE MARXOVÁ

Čtyři roky školy Matan Šira

pro vzdělávání těch, kteří vedou modlitby, předčítají z Tóry a troubí na šofar

Stejně jako v minulosti i za našich dnů platí, že tam, kde život židovského národa prospívá a kvete, se tento život soustřeďuje kolem židovského liturgického roku. Ten je možné připodobnit ke stromu. Vedoucí modliteb, synagogální kantoři či chazani dodávali v Čechách a na Moravě tomuto stromu mízu v podobě překrásných synagogálních zpěvů mnoho let a dokonce i během komunismu. Byli to vzácní lidé jako pánové Deutsch, Neufeld, Feuerlicht, Blum, Roth, Klein a další. Poté, co se naplnily jejich dny a oni odešli, zůstalo po nich pusto a prázdno. V té době se FŽO chopila iniciativy a začala hledat nové lidi, kteří by se o onen usychající strom mohli starat.

Tak vznikla škola *Matan Šira* (Dar písně). Svou činnost započala se dvěma studenty v listopadu 2007. Dnes tito studenti působí jako synagogální kantoři v židovských obcích mimo Prahu.

Škola postupně přibrala další žáky a během čtyř let dosavadního působení jí prošlo více než 20 studentů. Díky tomu mohou absolventi školy sloužit židovským komunitám v Praze i po celé České republice (a dokonce i za hranicemi), a to v různých proudech judaismu: Ti, kteří prošli školou *Matan Šira*, dnes už učí jiné. Dávají jim lekce základů judaismu a připravují je na *bar* nebo *bat micva*. Vynikající studenti školy se účastní různých mezinárodních fór. např. výročního Evropského kongresu synagogálních kantorů ve Velké Británii.

Škola *Matan Šira* (za podpory organizace JDC) také organizuje a pro širokou veřejnost realizuje přednášky. Ty se týkají hlavně struktury modliteb a jejich vedení. Probíhají v Praze, Brně, Olomouci, Plzni, Teplicích a dalších městech.

Úspěšnou inovací je užívání Skype pro výuku modliteb a předčítání. Prostřednictvím tohoto moderního komunikačního nástroje získala škola další nové studenty v Rize, Bratislavě, Frankfurtu, Berlíně, New Yorku, Marbelle a dokonce i v samotném Izraeli.

FŽO zve všechny zájemce o studium vedení modliteb, předčítání Tóry a troubení na šofar, aby se do školy *Matan Šira* zapísali. Pro více informací pište na úřad vrchního rabinátu FŽO rabinat@kehilaprag.cz.

S přáním požeňání do nového roku skrze písně a zpěvy: *Michael Dunayevsky*, vedoucí rabinátu, *Michael Dushinsky*, učitel školy *Matan Šira*.

ODVÁŽNÝ MINISTR ...a další události

/Vybráno z českého tisku/

Rakovnický deník (17. 9.) připomněl, že od 1. září 1941 museli Židé v protektorátu nosit zvláštní označení: žlutou šesticípou hvězdu s nápisem „Jude“. „Zároveň byla provedena registrace Židů, která sloužila jako podklad pro budoucí deportace do plynových komor k jejich usmrcení...“ Deník zaznamenal také, že nápis „Arbeit macht frei“ v terezínské pevnosti „na příkaz vězňů narysoval profesor Klouček z Rakovníka (1909–1943), který nebyl Židem, ale členem protinacistické Obrany národa a náčelník Sokolské župy rakovnické, vězňů v Terezíně“. ■ Zprávu, že Slovensko bude mít muzeum holokaustu, přinesl Radiožurnál (9. 9.) – vznikne na místě bývalého koncentračního tábora v Seredi. ■ O nezdařené vzpouře osvětimského sonderkomanda v říjnu 1944 referoval deník Právo (17. 9.) v rubrice Historie. ■ Všechna česká média (např. Mladá fronta Dnes, 10. 9., pod titulkem „Palestina: šachy bez černých a bílých“) věnovala pozornost snaze Palestinců, aby OSN uznala Palestinu jako samostatný stát. ■ „Ti, kteří odmítají židovský národní charakter Izraele, často představitelé barbarických autokratických režimů, zastírají pokryteckými řečmi o demokracii protižidovský cíl: Dobře vědí, že souhlas s Izraelem jako židovským státem by uzavřel cestu k jeho zničení prostřednictvím palestinské diaspory,“ píše mj. autor článku nazvaného „Cílem je zničit židovský Stát Izrael“ (Lidové noviny, 13. 9.). ■ Přednášku o Židech na Karlovarsku (první zmínka je z r. 1310 v Bečově) avizoval Sokolovský deník (17. 9.). ■ Noviny Region Havířovsko (30. 8.) připomněly „krásně zdobenou“ synagogu v Orlové, kterou vypálili nacisté v r. 1939. ■ Působivý komentář Ferdinanda Peroutky v Rádiu Svobodná Evropa z r. 1957 o deníku Anne Frankové připomněl Český rozhlas 6 (29. 8.). ■ Naše Praha 2 (12. 9.) oznámila, že rada městské části se rozhodla poskytnout Židovskému muzeu dotaci ve výši 57 600 korun na projekt „Stopy Židů v Praze 2“. Připomíná, že vinohradská židovská obec byla nejpočetnější obcí v celém Československu, „jen z Mánesovy ulice deportovali nacisti během války 820 Židů“, řekl novinám ředitel Židovského muzea v Praze. ■ Pod titulkem „Nejohonosnější synagogu světa strhli v Praze před šedesáti lety“ zaznamenala MfD (15. 9.) datum, kdy byla dokonána zkáza vinohradské synagogy. Jeden z největších židovských chrámů na světě, který stál v Sázavské ulici od r. 1898, byl zasažen

při bombardování Prahy v únoru 1945. Na jeho místě dnes stojí škola a „jedinou památkou na obrovskou synagogu s pochmurným osudem je plechová cedulka u vstupu do školy“. ■ ČT 1 (2. 9.) přinesla reportáž z ostravského Divadla loutek, které na alternativní scéně připravilo premiéru hry známého amerického dramatika Israela Horowitze *Lebensraum*, která je „fantaskním obrazem vztahu dvou národů: Němců a Židů“. ■ Pod titulkem „Detektivka s Masarykem“ recenzovaly LN (10. 9.) krátce, ale pochvalně nový román Jiřího Šulce *Mosty do Tel Avivu*. ■ MfD (29. 8.) přinesla zprávu o otevření nově zrestaurované synagogy v Lošticích. Chrám byl kdysi komunisty určen k demolici, zachránili ho místní lidé na poslední chvíli koncem 80. let. Slavnostního otevření se zúčastnila řada hostů, mj. potomci Asriela Günziga, posledního loštického rabína, kteří přijeli z USA, Belgie a Izraele. ■ Vyprávění Dagmar Lieblové, předsedkyně Terezínské iniciativy, o jejich zážitcích z šoa přinesl Prachatický deník (17. 9.). ■ Na podobné téma otiskly LN (17. 9.) obsáhlý rozhovor s malířem Jehudou Baconem. ■ „Stop neonacismu v Čechách“ žádal transparent, jímž vítali delegaci české vlády v Jeruzalémě v Jad vašem demonstranti. Protestovali proti tomu, že pražské ministerstvo školství zaměstnává na vysokém postu fašizujícího úředníka jménem Bátora. Ministr školství (podle MfD, 16. 9.) pochválil sám sebe za statečnost, s níž kontroverzního úředníka hájí. „Vzal si prý příklad ze statečných lidí, kteří se za nacismu zastávali perzekvovaných Židů.“ ■ Překlad nového románu Umberto Eka *Pražský hřbitov* vydává nakladatelství Argo; autor v něm „převyprávěl historii *Protokolů sionských mudrců*, kompilátu pokoutně pořízeného ruskou tajnou policií a v roce 1905 zveřejněného pološifrovaným potulným mnichem Sergejem Nilusem“. ■ Dvuměsíčník Maskil (září/říjen 2001) připomněl, že uplynulo 130 let od chvíle, kdy se Eliezer ben Jehuda odstěhoval z Ruska do Palestiny s úmyslem prosadit hebrejštinu jako mluvený jazyk Židů. Měsíc před svou smrtí (v prosinci 1922) se dožil toho, že britské mandátní úřady uznaly hebrejštinu za úřední jazyk Palestiny. Stejně číslo přineslo obsáhlou vzpomínku na významného světového právníka, profesora Michiganské univerzity, rodáka z Holic, Erica Steina, který 28. 7. zemřel v Ann Arboru (USA) ve věku 98 let.

(tp)

PAN SZÁNTÓ DĚKUJE

„Ešte stále sa vedú polemiky, či Slovensko bolo počas vojny naozaj fašistickým štátom. Na základe vlastnej životnej skúsenosti môžem povrdiť, že na Slovensku vládol krutý fašizmus. To ale neznamená, že všetci Slováci boli fašisti,“ řekl před časem slovenskému deníku *SME* pan Juraj Szántó. Může svá slova doložit pozoruhodným příběhem záchranu vlastního života. Nyní, ve svých dvaadvaceti letech, se ho rozhodl vyprávět v dokumentárním snímku *Toda-Ďakujem*, který připravila dr. Eva Kratochvílová pro Nadaci Alexandra Eckerdta. Snímek vyšel na CD a měl na jaře slovenskou premiéru v Múzeu Vojtecha Löffnera v Košicích, kde jeho protagonista žije.

Juraj Szántó se narodil v Prešově v rodině významného stavitele. Když začaly na Slovensku v r. 1942 deportace Židů do koncentračních táborů, ukrýval se nejdřív v prešovských kasárnách, pak se z východního Slovenska přesunul do povážské vesnice Popradná, kde tehdy žilo na osm set lidí. „Všetci vedeli, že sa skrývám u Harišovcov na povale – farár, poštárka, krčmár až po starostu,“ vzpomíná Szántó. „Notár mi dokonca dal doklad o občianstve, dostal som povolenie cestovať... Bol to zázrak.“

Po potlačení Slovenského národního povstání hledali Němci po vesnicích partyzány a Juraj Szántó musel odejít. Skrýval se pak u rodiny Hausnerů: „Tam ma zastihol koniec vojny. Zrejme som mal nad sebou celý čas anjela strážného. Jinak si to nedokážem vysvetliť.“

Něco na tom bude. Podle ředitele Múzea židovskej kultury P. Měšťana je mimořádné, že nikdo uprchlíka neprozradil už v roce 1942, kdy ještě lidé mohli věřit oficiální propagandě, že Židé odjíždějí za prací, a že i později. vítězilo „kolektivné dobro“. Podle Měšťana bylo na Slovensku maximálně pět vesnic, kde se takovýmto způsobem zachránil člověk.

Juraj Szántó ví, že lidé, kteří ho schovali, dávali všanc svůj život. „Ja nie som podstatný, nič som neriskoval, len som nechcel skončiť v lágri. Moji zachráncovia riskovali všetko... A mali pritom tri deti. Čudujem sa tomu, že som tu.“ S potomky rodin svých zachránců se stýká dodnes, na základě jeho návrhu dostali v roce 2004 Vendelín Hariš a Jan Hausner in memoriam izraelské vyznamenání Spravedliví mezi národy. Ocitli se tak po boku asi pěti set Slováků, kteří byli takto oceněni za záchranu svých židovských sousedů za druhé světové války.

(tp)

IZRAEL: V kleštích izolace

Když čtete tento článek, asi už víte, jak v OSN dopadlo hlasování o palestinské státnosti. To světem sledované téma bylo v době uzávěrky *Rch* ještě otevřené. Ale už předem bylo hodnoceno tak, že pro Izrael není primárně rozhodující. Výsledek hlasování bude mít vliv na oslavy či protesty v Pásmu Gazy, celém muslimském světě i v Evropě. Ale primárně nezmění nic zásadního na strategických a bezpečnostních prioritách Izraele.

Aby bylo jasno, tyto priority právě prodělávají zátěžový test. Ale zátěž nevychází z Palestiny, nýbrž z Egypta a Turecka. Souvisí se změnami, jež přinesla vlna arabského jara a které dostávají Izrael do izolace. O faktu izolace není pochyb, nejasnost panuje jen ohledně její příčiny: Vyvolaly ji pouze změny v okolí, nebo k ní zásadně přispěla chybná reakce Jeruzaléma na ně? A mohl vůbec reagovat tak, aby z těch změn vyšel nepoškozen? Kolem těchto otázek se točí debata.

DVA PILÍŘE SE KÁCÍ

Egypt a Turecko tvoří dva pilíře izraelské bezpečnosti. Turecko je jedinou muslimskou zemí, kterou s židovským státem pojí smluvní spojenecké svazky. A Egypt jako první arabská země s židovským státem uzavřel mírovou dohodu. Nebyl to mír, jaký si představují idealisté nebo jak se rozvíjí mezi přáteli, říkalo se mu „studený mír“, ale fungoval 34 let.

Nicméně od pádu prezidenta Mubaraka je vše jinak. Představitelé Egypta, kteří se těsně po revoluci smlouvou s Izraelem zaklínali, teď mluví o tom, že by se měla změnit, aby lépe odpovídala zájmům Egyptanů. A Turecko, které už pár let rozehrává vlastní mocenskou politiku, přestalo vidět v Izraeli spojence a začíná v něm vidět nepřítele. Nikoli Turecka jako takového, ale nepřítele států, v nichž se chce Turecko prosadit.

Skončila doba, kdy se Turecko orientovalo na Západ – na členství v NATO, směřování do Evropské unie a spojení s Izraelem. Teď se orientuje na své zájmy v regionu, na svůj vliv v Sýrii i v Egyptě. A aby se mohlo v protiizraelsky naladěném regionu prosadit, musí se od Izraele

odpoutat. Proto také premiér Erdogan velmi vstřícně navštívil revoluční Egypt.

V době, kdy se přehodnocují dosavadní spojení, stačí k zámince málo, což teď poznává Izrael. Když se loni v květnu jeho vojáci pokusili zastavit „humanitární flotilu“, usilující prorazit blokádu Gazy, byli napadeni a v sebeobraně zabili devět lidí – tureckých občanů. Z toho, co se za normálních okolností dá diplomaticky vyžehlit, se stala rozbuška. Právě v den, kdy vyšetřovací komise OSN oznámila, že izraelská blokáda Gazy je oprávněná, ale loňský zákrok proti aktivistům byl přehnaný (což odpovídá racionálnímu hodnocení incidentu), Turecko vypovědělo izraelského velvyslance, suspendovalo smlouvy s Izraelem a prohlásilo, že napříště doprovodí podobné flotily vojenskými plavidly. Sám Erdogan řekl, že loňský izraelský zá-

Egyptsko-izraelská hranice, přechod mezi Tabou a Ejlatem. Foto Anna Tomášková.

sah byl de facto důvodem k válce. V NATO pak Turecko zablokovalo otevření izraelské záměrné kanceláře. A na mezinárodní konferenci v Jaltě na Krymu turecký ministr pro evropské záležitosti opustil sál před vystoupením izraelského prezidenta Perese. Proč to vše? Prý proto, že se Izrael neomluvil za loňské zabití tureckých občanů, tvrdí Ankara.

Podobně, ale ještě rychleji, se vyhrotil i vztah s Egyptem. Už během tamní revoluce se objevovaly protiizraelské symboly a poté následovaly útoky na potrubí, které přes Sinaj zásobuje Izrael zemním plynem. Ale skutečný budiček zazvonil až 18. srpna, když u Ejlata zaútočili teroristé na autobus a auta jedoucí po příhraniční izraelské silnici. Analytik Barry Rubin na svém blogu píše, že útočníci prošli z Gazy hladce přes Sinaj, podle očitých svědků měli na sobě

egyptské vojenské uniformy a alespoň jeden z nich prý střílel z egyptského armádního stanoviště. Izraelští vojáci palbu opětovali a útočníky pronásledovali, přičemž nevyhnutelně stříleli i přes hranici. Celkem bylo v palbě zabito osm Izraelců (z toho šest civilistů), osm útočníků a pět egyptských vojáků. Téma pro vyšetření a diplomacii? Ne tak v dnešním Egyptě, tam je to téma pro vyžadování omluvy. A aby získalo důraz, o pár dnů později zaútočil dav na izraelskou ambasádu v Káhiře a velvyslanec musel být evakuován do Izraele. Egyptské úřady odmítly spojit telefonát premiéra Netanjahua s šéfem Nejvyšší vojenské rady Tantávím a policie zasáhla až poté, co se – na izraelskou žádost – do celé věci vložil americký prezident Obama. Suma sumárum, s Tureckem a Egyptem Izrael ztrácí dva zásadní pilíře své bezpečnosti.

BARAK PROTI BIBIMU

Jak reaguje Izrael? Tábor těch, kteří si cení spojení s Tureckem více než „ztráty tváře“ spojené s omluvou, vede ministr obrany Ehud Barak. Jeho argument zní tak, že když Amerika se na Blízkém východě už neprosazuje a Evropa je pohlcena vlastní krizí, Izrael potřebuje spojence do rizikových časů.

Tábor zásadních odpůrců omluvy vede Benjamin Netanjahu. Jak píše *The Jerusalem Post*, jeho argument míří k izraelským speciálním jednotkám: Izrael nechce zhoršení vztahů s Tureckem, ale „právě tak jako vy a celý Cahal brání nás, my budeme bránit vás kdykoli a na jakémkoliv fóru“.

Zajímavý pohled nabízí editorial tureckého listu *Today's Zaman*. Píše, že Izrael omluvu neodmítl pro osobní postoje Netanjahua či ministra zahraničí Liebermana: Reálný důvod izraelského chování je prostý. Tel Aviv dospěl k závěru, že omluva by problém s Tureckem nevyřešila, neboť je už nenapravitelný. Omluva by jen umožnila Erdoganovi, aby vyhlásil vítězství, aniž by na svém postoji k Izraeli cokoli změnil. Fakt, že Turecko nepožadovalo od Izraele jen omluvu a kompenzaci, ale i ukončení embarga pro Gazu, je pro Izrael výmluvný. Ukázal totiž, že dokud Turecko váže svůj postoj k Izraeli na palestinskou otázku, je normalizace vztahu téměř nemožná. Z izraelského pohledu nasadilo Turecko latku příliš vysoko.

ZBYNĚK PETRÁČEK

Kalendárium

Na **podzim 1941**, před **70 lety**, ztratila česká literatura dva významné mladé básníky. Prvního září, ve věku pouhých 22 let tragicky zemřel Jiří Orten (viz *Rch* 9/2011 aj.), 20. října byl v koncentračním táboře Mauthausen „na útěku“ zastřelen jeho o sedm let starší přítel **HANUŠ BONN**. Narodil se v Teplicích (5. 7. 1913), vystudoval práva na Karlově univerzitě a od studentských let publikoval v *Lidových novinách*, *Kvartu*, *Kritickém měsíčníku* aj. Stačil vydat jediný soubor svých veršů (sbírka *Tolik krajín* vyšla roku 1936 jako druhý svazek slavné Halasovy edice První knížky), kritik Václav Černý však soudí, že jeho poezie je „u nás jedním z nejoprávněnějších výrazů pocitů marnosti. ... Je z neupřímnějších svědectví o úzkostné bázni lidské, že proti valící se smrštlí hrůzy ... nemožno vybojovat si svůj osud osobní, ba jen věřit ve smysl lidské existence vůbec.“ I Bonnovu knížku překládá z poezie primitivních národů *Daleký hlas* (Praha 1938) vykládá Černý, který i za protektorátu tiskl ve svém *Kritickém měsíčníku* poezii mladých českých židovských básníků (H. B. tu užíval pseudonym Josef Kohout), jako

výraz touhy, pro civilizovaného člověka marné, „utéci ze světa znesmyslněného, a přece k lidem“. V souvislosti s autorovou činností po roce 1939 mluví kritik s úctou o „básnickém samotáři“, který byl zároveň „služebníkem trpících zástupů, ochotným dárcem činů dobrých a života“, a připomíná jeho osud, v němž život i tvorba „vzájemně ručí za svou opravdovost“. Hanuš Bonn, který od středoškolských dob působil v českožidovském hnutí, se totiž za okupace stal čelným představitelem pražské židovské obce. Osvědčil tu výjimečnou osobní statečnost, jež ho stála život: byl zatčen pro rezistenci vůči Eichmannovým nařízením (odmítl se podílet na registraci Židů).

Zajímavé je, že Bonn pocházel z německy orientované židovské rodiny. Jeho příklon k češtině a angažmá v českožidovském hnutí je kromě jiného jedním z dokladů složitosti jazykové situace v českých zemích. V opačné situaci se ocitl například německý básník a překladatel, poděbradský rodák Rudolf Fuchs; jeho mateřskou řečí byla čeština a jazyku své tvorby se naučil až v deseti letech.

K Ortenovu a Bonnovu okruhu patřil mj. básník **JIRÍ DANIEL** (vl. jm. FRANTIŠEK

SCHULMANN), který se narodil v Praze **25. 8. 1916**, tedy před více než **95 lety**. Vystudoval medicínu na pražské univerzitě, za války byl vězněn v Terezíně, později v Osvětimi a dalších koncentračních táborech, zemřel neznámo kde na jaře 1945. Jeho dílo vstoupilo do obecnějšího povědomí teprve nedávno (viz např. *Rch* 7/1998).

Před **105 lety, 1. 10. 1906**, zemřel v Praze právník **ALOIS ZUCKER**. Narodil se 4. 7. 1842 ve Čkyni. Patřil k první silné generaci židovských vzdělanců, kteří se po zrušení ghetta začali výrazněji prosazovat v odborném a politickém životě českých zemí. Vystudoval právníckou fakultu v Praze a později působil na české větvi Karlo-Ferdinandovy univerzity jako profesor trestního a mezinárodního práva; byl zvolen proděkanem a dvakrát dokonce děkanem fakulty. Byl členem České akademie věd a umění a poslancem v říšském sněmu za Staročeskou stranu. Je autorem řady právnických a kriminalistických prací, v nichž se snažil prosazovat reformy trestního práva v Rakousku-Uhersku (mj. zrušení trestu smrti). Psal i do českožidovského tisku: patřil k přívržencům asimilace Židů k české kultuře a jazyku, byl protektorem první českožidovské organizace, Spolku českých akademiků-židů.

Moritz Hartmann. Kresba archiv.

Před **190 lety, 15. 10. 1821**, se v Dušníkách narodil básník, spisovatel, novinář a překladatel **MORITZ HARTMANN**. Studoval filosofii a medicínu v Praze a ve Vídni, pak cestoval po Evropě, seznámil se s osobnostmi, jako byli Heine, Lenau, Musset aj. V roce 1848 se zúčastnil Slovanského sjezdu (za Litoměřice) zvolen do frankfurtského parlamentu, kde zasedal na krajní levici. V roce 1849 musel emigrovat, pracoval jako korespondent pro různé noviny, získal profesuru německé literatury ve Švýcarsku. Po amnestii r. 1867 se vrátil do Vídně, kde působil v *Neue Freie Presse*. Svého času se proslavil nostalgickou sbírkou *Kelch und Schwert* (Kalich a meč, 1845 Lipsko), v níž vidí český národ v roli mučedníka a vyjadřuje obavy o jeho budoucnost. Ve 40. letech patřil k okruhu německých, židovských a českých autorů, kteří se snažili o sblížení Čechů a Židů (překládal např. do němčiny *Rukopis královédvorský*). Po roce 1848 byl zklamán českou politikou a jeho sympatie k českému obrození mírně řečeno ochladly. Zemřel v Oberdöblingu 13. 5. 1872.

Z DOPISŮ REDAKCI

LOŇSKÝ JOM KIPUR V BUDAPEŠTI

Synagoga v Dohány utca je tak rozlehlá a monumentální, že je obtížné ji popsat slovy. Ani fotografie nejsou dostatečně výstižné. Člověk ji musí navštívit, a poté znovu, aby pochopil tento velkolepý maurský anachronismus v srdci velkoměstské Budapešti. Je plná nečekaných překvapení, ticha a smutku. Před vchodem do synagogy je trávník s jednoduchou dřevěnou tabulkou věnovanou Theodoru Herzlovi, který se narodil a strávil prvních 18 let svého života v budově vedle synagogy. Před synagogou je pomník ve tvaru smuteční vrby, na jejíchž listech jsou vepsána jména nesčetných obětí šoa. Jsou tu také tisíce hrobů těch, kteří zahynuli rukou maďarských fašistů během posledních měsíců jejich vlády. Přes 105 tisíc Židů zemřelo zde, v Osvětimi a na pochodech smrti, než Sověti v lednu 1945 vstoupili do Budapešti. Antisemitismus je však vytrvalá choroba. S ekonomickou krizí 2007 tu ukazuje známky oživení, vzrůstá počet stoupců pravicových stran. Na fotbalových zápasech se ozývá volání „Heil Hitler“ a rozvíjejí se transparty s protizidovskými hesly.

SYNAGOGA V DOHÁNY UTCA

Bohoslužba, které jsem se zde před rokem na Jom kipur účastnil, byla vedena chazanem se silným operním hlasem a chórem, který mu odpovídal za kongregaci. Akustika svatyně je jako v operní síni, velebný zvuk varhan se nesl prostorem. Četl jsem později, že na tyto varhany hrál při jejich instalaci Liszt a že se zde časť konají koncerty. Překvapilo mne, když svatostánek s kopulí zalilo světlo reflektorů a ozářilo obrovské mosazné dveře, za nimiž je jasně osvětlená místnost se svitky Tóry. Musí na to být dva muži, aby je otevřeli, a proto jsou k aliji volání vždy v páru. Zatímco bohoslužbu vede chazan, chór s pomocí varhaníka odpovídá responzy, v nichž mne překvapily ženské hlasy. Machzor, který jsem zde našel, měl německý překlad, vydaný v Mannheimu v roce 1904. Jeho křehké žluté stránky viděly mnoho, ale stejně jako prastará komunita existují dodnes. Kongregaci tvořili většinou starší, dobře oblečení a upravení návštěvníci, kteří se s potěšením zdravili navzájem. A během bohoslužby zněl neustálý šum tlumené konverzace. Aby byl někdo vyvolán k aliji, musí se postavit do fronty na rohu bimy před svatostánkem.

Bohoslužba tu byla úplně jiná než v pražské Staronové synagoze. Chyběl tu důvěrný známý výkřik „Šeket!“ rozzlobeného gabaje, radostný křik dětí, pobíhající okolo... Přes zvuk varhan, zpěv chazana a chóru a tlumený šum konverzace zde vládlo ticho těch, kteří tu chyběli. Bohoslužba, operně nádherná a teatrální, zcela v duchu bohaté výzdoby, obrovských svíců a zlatem znavených galeříí, tak byla působivá v docela jiném smyslu.

SANDY PLOTKIN, NEW YORK

KÁVA O ČTVRTÉ

(Velký sál, Maiselova 18, P 1)

■ Ve čtvrtek **6. října** v 15.00 zavítá na „Kávu“ univerzitní profesor, literární vědec, amerikanista, překladatel a bývalý senátor **Josef Jařab**. Pohovoří na témata „USA a Obama – kam směřují?“, „Změny ve vztahu USA – Izrael“ a „Americká černošská literatura“.

■ V úterý **18. října** od 15.00 přijde na obec politoložka **Irena Kalhousová**. Pohovoří o současné mezinárodní situaci ve vztahu ke Státu Izrael. Připravil a moderuje Honza Neubauer.

CINEGOGA

■ V pondělí **10.** a úterý **11. října** vždy od 19.30 bude ve Španělské synagoze (U Staré školy 1, Praha 1) pokračovat cyklus **Cinegoga** – projekce němých filmů s živou hudbou v překrásném synagogálním prostoru.

V rámci třetího ročníku Cinegogy představí pražské Židovské muzeum v české premiéře nedávno rekonstruovaný sovětský snímek **Nový Babylon** (1929) dvou židovských tvůrců – Leona Trauberga a Grigorije Kozinceva, zakladatelů legendární Továrny excentrického herce. Film bude uveden s živým hudebním doprovodem – s originální hudbou Dmitrije Šostakoviče v nastudování orchestru Berg pod vedením dirigenta a uměleckého šéfa souboru Petera Vrábela. Jako předfilm bude uveden patnáctiminutový snímek **Dítě ghetta** (A Child of the Ghetto, 1910) amerického klasika D. W. Griffitha. Tento rovněž v nedávné době restaurovaný a digitalizovaný snímek pochází z fondu The National Center for Jewish Film při Brandeisově univerzitě. Hudbu k němu složil mladý český skladatel Jan Dušek a o provedení této skladby se postará rovněž orchestr Berg.

■ Vstupenky (250 Kč / 150 Kč pro studenty a seniory) on-line na www.webticket.cz; v pokladně ŽMP ve Španělské synagoze denně 9–17.30 a v obchodech Via Musica.

TISÍCE OBYČEJNÝCH SMRTÍ

■ Dne **11. října** v 17.30 bude v prostorách radnice Židovské obce v Praze (Maiselova 18) představena nová kniha **Tisíce obyčejných smrtí** vydaná Nakladatelstvem P3K. Součástí slavnostní akce bude autogramiáda za účasti autora Romana Cílka a Tomáše Krause, syna Františka R. Krause, a předčítání vybraných pasáží knížky spojené s besedou. Při této příležitosti bude kniha nabízena za zvýhodněnou cenu. Srděčně zveme k účasti.

Kniha *Tisíce obyčejných smrtí* s podtitulem *Svědectví novináře, který viděl počátky i konce* zachycuje unikátní vzpomínky publicisty, spisovatele Františka R. Krause

KULTURNÍ POŘADY

Z výstavy v úštěcké synagoze. Foto Ondřej Němec.

(1903–1967). Zápisky a vzpomínky jsou převyprávěny, doplněny a upraveny uznávaným spisovatelem literatury faktu Romanem Cílkem. Text se soustřeďuje na období 1933–1945, tedy na dobu nástupu nacismu k moci a jeho expanzi, jejíž obětí se stal i F. Kraus a jeho rodina. Na předkládaném textu je výjimečná celistvost vzpomínek svědka, kterému bylo souzeno být u „počátku“ i „konce“ tragédie šoa.

Kniha má 208 stran + 16 stran fotografické přílohy, prodejní cena v knihkupectvích je 219 Kč, v e-shopu (na www.p3k.cz nebo e-mail: objednavky@p3k.cz) je cena 189 Kč (+ poštovné). Více informací najdou čtenáři na www.p3k.cz.

POŘAD O ŽIDOVSKÉM MĚSTĚ

■ V pátek **7. 10.**, v předvečer Jom kipur, uvádí od 20.00–22.00 Český rozhlas 3 – Vltava rekapitulaci pořadu o pražském Židovském Městě a jeho památkách. Jedná se o obnovený pořad z roku 2006 věnovaný synagogám Čech, Moravy a Slezska.

První díl je věnován Staronové a Pinkasově synagoze v Praze, Josefovou a Starému židovskému hřbitovu. Součástí pořadu jsou i záběry z rozhlasového přímého přenosu z roku 1999 „Každý člověk má své jméno“. Zazní i hlasy vrchního kantora Viktora Feuerlichta a rabího Jehudy Ješarima. V lednu bude následovat premiéra nového dílu. vv

STŘÍBRNÝ PŘÍLIV KARLA CUDLÍNA

■ Do **6. listopadu** je v Galerii Roberta Guttmana ((U Staré školy 3, Praha 1) pří-

stupna výstava snímků Karla Cudlína s názvem **Stříbrný příliv**. Výstava dovoluje nahlédnout do života seniorů soustředěných kolem centra na vinohradském Hagiboru provozovaného Židovskou obcí v Praze. Fotografiemi připomínajícími temnosvitné malby se Cudlínovi podařilo vytvořit originální vizuální výpověď o lidském životě, jehož neodmyslitelnou součástí je stáří. (Otevřeno denně mimo soboty a židovské svátky.)

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽM V PRAZE

(Maiselova 15, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají programy v 18.00 a vstupné na ně činí 30 Kč.

■ 5. 10.: **Tunisko: brána do světa islámu**. Přednáška Jana Neubauera, během níž se podíváte do podzemních pískovcových obydlí ve vesnici Matmata, k velkému solnému jezeru Šat el-Džerid, do slavné synagogy na ostrově Džerba nebo do jednoho z nejposvátnějších měst islámu Kairuánu. Ve spolupráci s CK Adventura. Vstupné 50 Kč.

■ 10. 10.: **70 let od transportů do lodžského ghetta**. Úvodní přednáška k 70. výročí zahájení transportů z území bývalého Protektorátu Čechy a Morava věnovaná lodžskému ghettu. Pozvání přijal autor publikace *Ghetto Litzmannstadt 1941–44* PhDr. Richard Seemann. Přednáška bude doprovázena promítáním dobového obrazového materiálu.

■ 11. 10.: **Zohar a jeho místo v židovské kultuře**. Přednáška jednoho z předních izraelských odborníků na kabal a Zohar, prof. Boaze Husse z Univerzity Ben-Gurion v Negevu. Jako ústřední dílo kabaly je Zohar mnohými považován za de facto nejposvátnější židovský text. Prof. Huss se soustředí na otázku autorství tohoto díla, proces kanonizace a jeho vliv na židovskou teologii, právo a kulturu. (Anglicky s tlumočením do češtiny.)

■ 17.10.: **Vzpomínky na Lodž**. Pořad věnovaný 70. výročí zahájení transportů do lodžského ghetta. Večer bude patřit především dvěma pamětnicím, paní Máje Dohnalové a paní Věře Štinglové, které jako jedny z mála lodžského ghetta přežily.

■ 26. 10.: **Literatura midrašů**. Přednáška vrchního zemského a pražského rabína Karola Efraima Sidona na téma klasický výklad Tóry (Pět knih Mojžíšových) v homiletické literatuře a v Talmudu.

■ 27. 10.: **Škola v extrémních situacích**. Dana Kasperová z Technické univerzity v Liberci napsala knihu *Výchova a vzdělávání židovských dětí v protektorátu a v ghettu Terezín*. S autorkou a s historičkou Annou Hyndrákovou, pamětnicí terezínských poměrů, hovoří Petr Brod.

■ 31.10.: **Hebrejské melodie.** Koncert nabízí jedinečné nástrojové spojení houslí a koncertního akordeonu. V podání Víta Chudého (housle) a Jakuba Jedlinského (akordeon) zazní díla významných židovských autorů nebo skladatelů, kteří se nechali židovskou hudbou inspirovat. Těšit se můžete na hudbu Johna Williamse z filmu *Schindlerův seznam* a na díla Alfreda Schnittkeho, Josepha Achrona a Marca Lavryho. Vstupné 60 Kč.

■ Nedělní program pro děti a jejich rodiče: 16. 10. ve 14.00: **Lviček Arje se učí psát hebrejsky.** Už umíte psát hebrejsky? Ještě ne? Spolu se Lvičkem Arjem se naučíte písmena hebrejské abecedy a zkusíte si napsat své jméno a jména vašich kamarádů. Prohlídka: pražské Židovské Město. Jednotné vstupné 50 Kč.

Výstava v prostorách VKC: Peter Horák: **Konečně doma.** Výstava je otevřena do konce října po-čet 10–15, pá 10–12, během večerních programů a po domluvě.

VZDĚLÁVACÍ A KULTURNÍ CENTRUM ŽMP V BRNĚ

(tř. Kapitána Jaroše 3, 602 00 Brno)

■ 4. 10. v 18.00: **Stolpersteine v Brně.** O projektu, v jehož rámci jsou po ulicích evropských měst (Brno nevyjímaje) na místech, kde žili židovští občané, osazovány pamětní kameny, promluví Boris Barak Selinger. Mimo jiné chceme tuto besedu věnovat i vzpomínce na 70. výročí transportů do Lodže. Vstupné 30 Kč.

■ 6. 10. v 17.00: **U nás byl skutečný židovský život** – zahájení výstavy, která zachycuje židovskou obec v St. Pöltenu, uvede ředitelka Institutu pro historii Židů v Rakousku dr. Martha Keilová. Součástí vernisáže bude prezentace knihy Marka Hengerera *Tradice a odcizení. Životní vzpomínky židovského soukromého docenta Maxe Ungara (1850–1930)*, kterou uvede sám autor. Proslavy budou z němčiny simultánně tlumočeny.

Výstava se koná ve spolupráci se Židovskou obcí Brno a Statutárním městem Brnem a je přístupná do konce měsíce. Vstup volný.

■ 11. 10. v 18.00: **Návraty?** O své vzpomínky na místa, odkud byl návrat nežádoucí, se podělí Erika Bezdičková (1931) a Pavel Fried (1930). Besedu moderuje Michal Doležel. Vstupné 30 Kč.

■ 16. 10. ve 14.30: **Rajská zahrada** – dílna pro rodiče s dětmi od 5 let. Vstupné 30 Kč.

■ 25. 10. v 18.00: **Rituální vražda** – přednášku o jednom nejstarších protizidovských stereotypů přednese Mgr. Kristýna Kuboňová. Vstupné 30 Kč.

■ 27. 10. v 18.00: **Roční cyklus svátků – řád v chaosu.** Svátky v židovství odkazují

na události z dávné i méně dávné historie. Mají však i souvislost se zemědělským ročním cyklem a s potřebami chrámové i synagogální liturgie a denního života. Další z cyklu přednášek brněnského rabína Šlomo Kučery. Vstupné 30 Kč.

JIDIŠ VE TŘECH

■ Dne 3. 10. se od 19.30 koná v Císařských Lázních (Františkovy Lázně) oblíbený pořad **Hany Frejkové**, zpřístupňující originální formou staré jidiš písně. Kromě zpěvačky účinkuje Milan Potoček (klarinet) a Slávek Brabec (akordeon).

■ Další představení se uskuteční 5. 10. v 18.00 v divadelním sále Uměleckého centra UP – Konvikt v Olomouci.

KONCERT PRO SYNAGOGU V LOŠTICÍCH

■ V neděli 30. října v 15.00 se v synagoze v Lošticích u Mohelnice (okres Šumperk) koná benefiční koncert operní pěvkyně Jaroslavy Maxové **Hašivenu**. Učinkují: J. Maxová – mezzosoprán, Dana Marečková – soprán, Prof. PhDr. Pavel Klapil, CSc. – klavírní doprovod, Radim Dolanský – mluvené slovo. Výtěžek koncertu je určen na obnovu budovy synagogy. Více informací na www.respectandtolerance.com.

ŽIDOVSKÉ RITUÁLNÍ TEXTILIE V ÚŠTĚKU

■ Sdružení pro úštěckou synagogu zve na výstavu **Židovské rituální textilie** autorky Zuzany Němcové. Projekt, který podpořil Nadační fond obětem holocaustu z nadačního programu Připomínka, je k vidění v synagoze v Úštěku spolu se stálou výstavou o židovském školství vždy od středy do pátku od 14 do 17 hodin, o sobotách a nedělích od 12 do 17 hod.

HUGO MEISL A WUNDERTEAM

■ Moravského rodáka Matěje Šindeláře, člena rakouského fotbalového předválečného „wunderteamu“, si vybral za hlavní postavu své komiksové knihy *Papírák* německý autor Sasch Dreier. Jeho komiks vystavuje (do 6. 10.) Rakouské kulturní fórum (Pha 1, Jungmannovo nám.).

Výstava je však jen jednou z akcí této instituce, které připomínají tvůrce „wunderteamu“, rodáka z Malešova u Kutné Hory Hugo Meisla (1881–1937), považovaného za „otce moderního fotbalu“. Součástí vzpomínkových akcí je i prezentace českého překladu knihy Meislových vnuků W. a A. Haferových **Hugo Meisl aneb Vynález moderního fotbalu** (knihu vydalo nakl. Lesnická práce v Kostelci n. Černými lesy, dop. cena je 399 Kč).

VÝZVY ZPRÁVY INZERCE

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

In medias res

■ Prvního listopadu se na gymnáziu Lauderových škol uskuteční první ročník konference *In medias res*. Jednotlivé přednášky jsou otevřeny nejen našim studentům, ale i gymnazistům z celé Prahy a okolních měst. Záštitu nad akcí přijal místopředseda Senátu ČR Petr Pithart, který pronese i úvodní přednášku. Dále si studenti budou moci dle svého zájmu vybrat přednášky z humanitní či přírodovědné oblasti. Účast přislíbili např. Dr. Leo Pavlát, profesor Petr Čornej, profesor Přemysl Rut, docent Oldřich Vinař a další přední znalci svých oborů. Konference je sice primárně určena studentům, ale v případě zájmu kontaktujte, prosím, sekretariát školy (kontakt na www.lauder.cz). ip

PLES PRO ČESKÝ LES V NEGEVU

■ Keren Kayemeth Leisrael – Židovský národní fond ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí ČR, odborem veřejné diplomacie oznamují, že u příležitosti 110. výročí založení KKL se dne 1. 11. od 18.30 hodin ve společenských sálech Černínského paláce (Loretánské náměstí 5, Praha 1) bude konat charitativní společenský večer **Společná cesta**. Výtěžek plesu je určen ve prospěch Českého lesa v poušti Negev.

Záštitu nad tímto večerem převzal pan Karel Schwarzenberg, místopředseda vlády ČR a ministr zahraničních věcí ČR. Chcete-li se zúčastnit tohoto slavnostního večera, kontaktujte nás, prosím, na e-mailové adrese zosa@email.cz. Získání pozvánky (vstupenky) na tento slavnostní večer je podmíněno finančním příspěvkem v minimální výši 1000 Kč na osobu.

JUDr. Michal Pacovský, Zoša Vyoralová

WIZO

■ Milé členky, naše říjnová schůze se koná 26. 10. od 15.00 v Židovské radnici, výbor se sejde 12. 10. v 15.00 v Jáchymově ulici. Těšíme se na vás. ek

SDRUŽENÍ ŽIDOVSKÝCH ODBOJÁŘŮ A VOJÁKŮ

■ SŽOV v Praze zve své členy i příznivce na schůzi ve středu dne 19. října v 10.00 ve 3. patře radnice Židovské obce v Praze 1, Maiselova 18. Hlavní program: přednáška známého novináře Dr. **Jana Fingerlanda**: Izrael v mezinárodních souvislostech. jp

RCH ZDARMA

■ Věnuji dvanáct ročníků *Roš chodeš*, zájemci pište na chabr.pavel@gmail.com.

ŽNO BRATISLAVA

V **októbri** blahoželáme: pán Ing. Jaroslav Franek – 65 rokov; pani Mária Inczeová – 73 rokov; pani Alžbeta Kardošová – 84 rokov; pán Peter Kurz – 76 rokov; pán Ján Schwarz – 75 rokov; pán Prof. Ing. Juraj Stern – 71 rokov; pani JUDr. Marianna Široká – 79 rokov, a pán JUDr. Peter Volko – 82 rokov.

Ad mea veesrim šana!

BANSKÁ BYSTRICA

Blahoželáme členom, ktorí oslávia v **októbri** svoje narodeniny: pani Hana Woltoová, nar. 8.10. – 63 rokov; pani Marianna Belanová, nar. 16.10. – 66 rokov, a pani Aviva Címbalová, nar. 23.10. – 76 rokov.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **říjnu** oslavují: pan Vít Bartoš, nar. 21.10. – 48 let; paní Genovéva Dostálková, nar. 29.10. – 61 let; paní Hana Kupská, nar. 7.10. – 75 let; pan Radek Maník, nar. 14.10. – 44 let; paní Miriam Navrátilová, nar. 15.10. – 41 let; paní Jaroslava Ondrová, nar. 26.10. – 79 let; pan Michal Pelíšek, nar. 9.10. – 31 let; paní Milada Slunská, nar. 14.10. – 82 let; paní Marie Sudová, nar. 9.10. – 72 let, a paní Susana Urbanová, nar. 6.10. – 78 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **říjnu** oslavují: paní Eva Erbenová, nar. 24.10. – 81 let; pan Ing. František Fendrych, nar. 24.10. – 59 let; pan Jaroslav Achab Haidler, nar. 13.10. – 53 let; pan Derek Loewenthal, nar. 3.10. – 64 let; pan Vladimír Palkovič, nar. 6.10. – 62 let; pan Vladimír Poskočil ml., nar. 4.10. – 47 let; paní Martina Sládková, nar. 9.10. – 32 let; paní Hana Šimková, nar. 5.10. – 37 let; pan Ing. Jiří Vejvoda, nar. 12.10. – 61 let, a paní Tereza Vejvodová, 3.10. – 23 let. Naším členům přejeme vše nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **říjnu** blahopřejeme našim členkám: paní Magdalena Swinkelsová, nar. 24.10. – 85 let, a paní Věra Sochorová, nar. 15.10. – 89 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO KOŠICE

V **októbri** oslávia pani Marta Sitárová, nar. 14.10. – 97 rokov; pan Eugen Steiner, nar. 11.10. – 75 rokov, a pan Ing. Eugen Blau, nar. 9.10. – 71 rokov. Srdečne blahoželáme, prajeme pevné zdravie a všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽO LIBEREC**

V **říjnu** oslaví narozeniny tito členové naší obce: slečna Ester Adamová, nar. 5.10. – 13 let; paní Eliška Humburgerová, nar. 8.10. – 87 let; slečna Hana Šichanová, nar. 8.10. – 33 let, a pan Walter Wiener, nar. 27.10. – 83 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **říjnu** oslaví narozeniny: pan Pavel Buxbaum, nar. 4.10. – 56 let; paní Alžběta Dostálová, nar. 11.10. – 75 let, a paní Helga Smékalová, nar. 28.10. – 81 let. Naším členům přejeme vše nejlepší.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **říjnu** blahopřejeme: pan Tomáš Malý, nar. 18.10. – 36 let; paní Bc. Anastázie Osičková, nar. 20.10. – 65 let; pan Vladimír Světel, nar. 20.10. – 63 let, a paní Olga Komárková, nar. 16.10. – 48 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V měsíci **říjnu** oslaví narozeniny tito naši členové: paní Alena Wittmannová, nar. 3.10. – 84 let; pan Ing. Miroslav Lederer, nar. 5.10. – 64 let; pan MUDr. Vilém Lederer, nar. 5.10. – 64 let; pan Ing. Arnošt Oliva, CSc., nar. 15.10. – 79 let, a pan Mgr. Michal Foršt, nar. 22.10. – 48 let. Všem jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a osobní spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **říjnu** oslavují narozeniny: pan Jan Černoch, nar. 5.10. – 90 let; paní Mariana Foltýnová, nar. 19.10. – 89 let; pan Zdeněk Fried, nar. 19.10. – 91 let; paní Margita Goetzová, nar. 13.10. – 97 let; paní Ruth Goetzová, nar. 8.10. – 88 let; pan Karel Haleš, nar. 15.10. – 100 let; paní

Eva Klingerová, nar. 25.10. – 83 let; paní Edita Kolárová, nar. 26.10. – 90 let; pan František Kraus, nar. 6.10. – 86 let; paní Taťána Lukešová, nar. 21.10. – 84 let; paní Viera Marvinová, nar. 28.10. – 89 let; paní Hana Růžičková, nar. 8.10. – 75 let; paní Marie Sandová, nar. 4.10. – 95 let; paní Vlasta Semerádová, nar. 20.10. – 91 let; pan Ervín Singer, nar. 1.10. – 89 let; pan Milevoj Slačálek, nar. 21.10. – 85 let; paní Judita Timplová nar. 8.10. – 84 let, a paní Eva Vaňousová nar. 8.10. – 85 let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí:

Dne 24. 8. zemřela ve věku 95 let paní Lily Charlotte Schillerová.

Dne 30. 8. zemřela ve věku 84 let paní Lidia Turečková.

Dne 19. 9. zemřela ve věku 96 let paní Malči Svobodová. Se zesnulou jsme se rozloučili 20. 9. 2011 v obřadní síni Nového židovského hřbitova v Praze.

Nechť je jejich duše přijata do svazku živých.

Zichrona livracha.

Oznámení NŽH v Praze

S lítostí oznamujeme, že dne 21. 9. 2011 zemřel ve věku 63 let náš kolega a dlouholetý zaměstnanec pan Antonín Plzák. Na hřbitově pracoval od jara 1998, byl to dobrý kamarád.

Nechť je jeho duše přijata do svazku živých. *Zaměstnanci NŽH v Praze*

ŽNO PREŠOV

V měsíci **októbri** sa dožívajú svojho životného jubilea tito členovia: pani Gizela Goldová, nar. 15.10. – 89 rokov; pani Lívia Peterová, nar. 12.10. – 82 rokov, a pán MUDr. Ladislav Szántó, nar. 13.10. – 79 rokov. Prajeme im z celého srdca všetko najlepšie, veľa zdravia a pohody v kruhu najbližších.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **říjnu** oslaví narozeniny: paní Cecilia Kleinová, nar. 11.10. – 83 let; pan Alexander Lebovič, nar. 28.10. – 71 let; Vojtěch Merta, nar. 24.10. – 15 let; pan Kurt Wiener, nar. 6.10. – 74 let, a paní Zuzana Kiriaková, nar. 2.10. – 30 let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **říjnu** oslaví narozeniny tyto naše členky: paní Eva Boušová, paní Mgr. Yvona Šaferová a paní Dana Šaferová. Přejeme dobrou osobní pohodu.

Ad mea veesrim šana!

EGYPT ZAKÁZAL VÝVOZ LULAVŮ

Zhoršení izraelsko-egyptských politických vztahů má již své konkrétní důsledky: egyptské ministerstvo zemědělství zakázalo sklízet a vyvážet ze země palmové ratolesti, které jsou nutné jako *lulav*, jeden ze čtyř druhů rostlin tradičně používaných při říjnových svátcích Sukot. V předchozích letech vyvážel Egypt do Izraele na 700 000 kusů lulavu (3 až 5 tun), dalších 700 000 kusů vyvážel do Spojených států a do Evropy. Izraelské ministerstvo zemědělství se nedostatek zboží z Egypta snaží nahradit. Vyzvalo domácí zemědělce, aby zvýšili produkci palmových ratolestí, a obrátilo se na i na farmáře ve Španělsku, Jordánsku a v Gaze. Svazek lulavu se v Izraeli obvykle prodává za 100 šekelů.

V souvislosti se svátky Sukot nastávají i problémy na izraelském letišti. Cestující si smějí dovážet jeden kus citrusu (*etrog*), představitel ministerstva zemědělství nebo celníci však musí rozhodnout, zda není ovoce infikováno nakažlivými škůdci. Individuální dovoz ostatních „čtyř druhů“ palmových a vrbových ratolestí a také snítek myrty je pro nebezpečí škůdců zakázán.

TUREČTÍ ŽIDÉ JSOU V KLIDU

Jakkoli se zhoršují vztahy mezi Izraelem a Tureckem, zdá se, že příslušníci turecké židovské komunity (čítající na 23 tisíc osob) jsou v klidu. Tvrdí to alespoň reportér amerického židovského deníku *The Forward*. „V každodenním životě se Turků nijak nebojíme,“ říká např. ředitel Židovského muzea v Istanbulu. Současně však tamní Židé uznávají, že židovské instituce musí mít kvůli obavám z terorismu bezpečnostní zařízení a policejní ochranu. Do synagog mohou návštěvníci přijít teprve poté, co se předem zapíší na rabinátu obce. Podle názoru jednoho z místních je averze premiéra Erdogana namířena výhradně proti izraelské vládě, nikoli proti domácím Židům. Na otázku, zda by chtěl odejít do Izraele či USA, odpověděl 32letý istanbulský Žid žurnalistovi: „Tady jsem se narodil, tady to mám nejraději. Většina mých přátel jsou muslimové a proč bych si měl být míň podobný s tureckým muslimem než třeba s francouzským či jiným Židem jen proto, že to je Žid?“ Devadesát procent tureckých Židů žije v Istanbulu, malá obec je také v Izmiru. Většina místních Židů jsou Sefardé a mluví jazykem ladino.

DURBAN III

V září se konala v New Yorku třetí konference „o rasismu“. Stalo se tak deset let po první konferenci v jihoafrickém Durbanu, která se namísto mezinárodní výměny názorů a zkušeností s rasismem změnila

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Kresba Mark Podwal: Sukot.

především na útok afrických a arabských delegátů proti Izraeli. Ve stejném duchu pokračovala roku 2009 konference v Ženevě, již „proslavilo“ protizraelské vystoupení iránského prezidenta Ahmadínežada. Účast na třetí konferenci odřeklo devět států EU (mezi nimi Česká republika), USA, Kanada a Austrálie. O atmosféře konference svědčil například fakt, že mezi pozvanými byl opět iránský prezident.

ZÁKAZ NEONACISTŮ

Německé ministerstvo vnitra zakázalo v září činnost jedné z největších neonacistických organizací v zemi. Jedná se o Pomocnou organizaci pro národní politické vězně a jejich rodiny (HNG), jejíž skutečnou aktivitou bylo napomáhat pravicovým extremistům. Podle ministra Hanse-Petera Friedricha „HNG zcela jasně přispívala k radikalizaci neonacistické scény“ tím, že finančně podporovala uvězněné pravicové extremisty, především z řad mládeže.

NĚMEČTÍ STUDENTI V BUDAPEŠTI

Setkání německých židovských studentů v Budapešti a jejich čtyřdenní konference o holocaustu a jeho vlivu na izraelskou a německou společnost se již staly tradicí. Tato akce se koná každý rok a financuje ji Židovská agentura. Letos se studenti sešli v září a připomněli si 50. výročí procesu

s Adolfem Eichmannem a setkali se s několika přeživšími, kteří v procesu svědčili. Spolu s členy budapeštské obce se pak zúčastnili příprav na Nový rok.

LONDÝNSKÉ JIDIŠ DIVADLO

V rámci *Europeana*, projektu, který internetovou cestou zpřístupňuje umělecké a historické památky evropských muzeí, galerií, knihoven a archivů, připravilo londýnské židovské muzeum ze svých zdrojů zajímavou on-line výstavu. Představuje ji londýnské jidiš divadlo, které do čtvrti East End přivezli na konci 19. století imigranti z východní Evropy. Výstava ukazuje jidiš divadlo z mnoha úhlů: herce, budovy, repertoár i diváky, dobu jeho největší slávy i úpadek po r. 1945. Poslední stánek jidiš divadla byl Grand Palais, v němž se hrálo po celou 2. světovou válku (hra *Král z Lam-pedusy* prý byla za války kasovní trhák). Divadlo ukončilo činnost v roce 1961.

SOUTĚŽ V KOŠER GRILOVÁNÍ

Jak informuje Židovský tiskový servis (www.ztis.cz), v Memphisu (USA) proběhl v září tradiční Festival košer grilování. Soutěže se od roku 1989 účastní týmy z židovských komunit řady států USA, kde je zahrnutní grilování součástí lidové kultury. Na dodržování kašrutu během akce dohlíží ortodoxní rabíni, jezdí sem však každý rok nábožensky praktikující i sekulární Židé, a soutěží tak představuje důležitou společenskou událost v rámci celé komunity. Letošní ročník byl pozoruhodný tím, že se jej zúčastnil i tým Memphiského islámského centra, jehož členové se dokonce s hovězí pečení, upravenou podle tradičního aškenázského receptu, umístili na třetím místě. Mezi židovskými návštěvníky prý přítomnost muslimů vzbudila vesměs příznivý ohlas. (am)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 218, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Jiří Daniček, Alice Marxová, Tomáš Pěkný (šéfredaktor). Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Media servis, s. r. o., Zákaznické centrum, Videňská 995/63, 659 51 Brno, tel.: 541 233 232; fax: 541 616 160, e-mail: predplatne@mediaservis.cz, reklamace: 800 800 890. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia, s. r. o. P. O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodes. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 3. 10. 2011. **Cena 15 Kč (0,90 €)**